

3. CONCLUSIONS FINALS

3 CONCLUSIONS FINALS

Exposem a continuació les conclusions finals d'aquesta tesi. Per a fer-ho, creuarem les conclusions a què hem arribat en el marc teòric i en el treball de camp i anirem responnent a cadascuna de les qüestions que ens hem plantejat a l'inici d'aquesta recerca¹.

Recordem a partir del següent quadre quines són aquestes qüestions:

Interrogants de la recerca

1. La crisi de l'Estat del benestar i l'impacte dels nous processos globalitzadors posen en qüestió el concepte i praxi de Desenvolupament Comunitari actual?
2. En aquest context, quina seria l'aportació diferenciada d'un enfocament socioeducatiu del Desenvolupament Comunitari?
3. Les polítiques i projectes de Desenvolupament Comunitari que existeixen a Catalunya responen a un model de desenvolupament socioeducatiu de la població?
4. Podríem considerar que el marc teorico-pràctic de les *ciutats educadores* correspon a un nou paradigma de comprensió socioeducativa del Desenvolupament Comunitari?
 - 4.1. Entenent que els Projectes Educatius de Ciutat són un dels instruments sociopolítics més emprats des de la perspectiva de les *ciutats educadores*, el seu desenvolupament pràctic ha respost realment al canvi de paradigma?
 - 4.2. Quins són els factors facilitadors o dificultadors del canvi de paradigma?

Taula 22

1- La crisi de l'Estat del benestar i l'impacte dels nous processos globalitzadors posen en qüestió el concepte i praxi de Desenvolupament Comunitari actual?

Al llarg d'aquest treball hem caracteritzat el context sociopolític, socioeconòmic i politicoeconòmic actual des de dos nivells: en un de més proper, l'estatal, hem parlat de l'Estat del benestar mentre que en un de més ampli, el mundial, hem fet referència als processos globalitzadors.

D'acord amb el que hem pogut corroborar, el model d'Estat del benestar actual es troba en un punt d'inflexió com a conseqüència del pas d'un estat excessivament assistencial a un altre de

¹ De la mateixa manera que hem fet amb les conclusions del treball de camp, destacarem en negreta les idees clau de cadascuna de les conclusions a què arribem com a resposta a les diferents preguntes. També, com en els casos anteriors, entenem que aquestes negretes faciliten la identificació d'aquestes idees a mode de marcador, i en certa manera subtítol organitzador de les idees clau. Així mateix, destacarem en negreta i cursiva la resposta a la pregunta formulada en cada cas, per tractar-se de la idea nuclear al voltant de la qual organitzem la conclusió corresponent.

garant. Així doncs, l'anomenada *crisi* de l'Estat del benestar esdevé el desencadenant d'un **procés de canvi i transformació** en què un model d'estat ja esgotat i incapaç de donar resposta a allò que se li demana dóna pas a un model d'estat capaç de donar **respostes de qualitat a la complexitat social**. Respostes que essencialment no passen per abastar de recursos els ciutadans, sempre que no sigui imprescindible, sinó que passen per garantir una igualtat d'oportunitats entre aquests ciutadans.

D'altra banda, i pel que fa als processos globalitzadors, hem fet esment als diferents nivells d'impacte d'aquests. Així mateix, ens hem centrat en certes dinàmiques que aquests processos generen i que en el cas del nostre objecte d'estudi prenen un especial relleu. Concretament hem fet referència a determinades **dinàmiques homogeneïtzadores i excloents**.

Així doncs, aquestes reflexions ens han permès constatar com estem en una època de canvis -o fins i tot en un canvi d'època- fet que fa **augmentar la complexitat ja habitual del context social**. Conseqüentment, aquest esdevé un repte al qual cal donar resposta des del propi marc social.

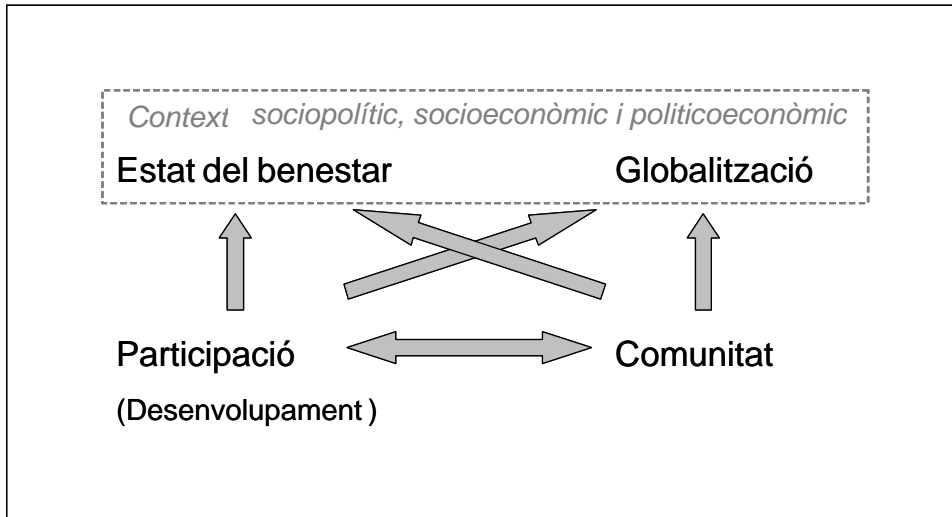
La necessitat d'una resposta que faci front a un model d'Estat del benestar assistencialista i a uns processos homogeneïtzadors i/o excloents passaria per potenciar dinàmiques que justament actuïn en el sentit contrari i compensin aquestes tendències. Cal cercar, doncs, l'equilibri. I aquest equilibri hem vist com justament demana propostes en què la persona esdevingui **activa i autònoma en el marc de contextos propis i propers**. És en aquest sentit que els processos de DC podrien constituir-se en propostes vàlides i valuoses pel que suposen quant a desenvolupament humà en un context comunitari.

Tanmateix, el DC històricament ha fluctuat entre dos models: aquell que planteja una intervenció puntual i tècnica, entenent-lo com una praxi paliativa, i aquell que para l'atenció en el procés entenent-lo com una praxi inherent a qualsevol procés sociocomunitari. Tenint en compte els resultats de la nostra recerca és des del segon model que es pot donar resposta als reptes socials actuals alhora que es tracta del model que és fidel al sentit últim de l'expressió "Desenvolupament Comunitari". El sentit del terme "desenvolupament" demana d'una disposició activa, autònoma i permanent per part de la població.

Actualment, constatem que tot i coexistir els dos models l'aposta per al segon no és clara. És en aquest sentit que, a la llum dels resultats d'aquesta investigació, concloem que **la crisi de l'Estat del benestar i l'impacte dels nous processos globalitzadors posen en qüestió el concepte i praxi de Desenvolupament Comunitari actual i demanen d'un model de Desenvolupament Comunitari eficaç que possibiliti un desenvolupament humà sostenible**. Així mateix, des d'aquest model d'intenció proactiva cal apostar clarament per una

redinamització de la participació ciutadana des de la dimensió local i comunitària.

Els resultats obtinguts indiquen que només així podem tendir cap a l'equilibri esmentat el qual representàrem amb el següent esquema:

Esquema 9 Referents fonamentadors i contextuals del DC

Com podem observar, **participació i comunitat** es constitueixen en elements clau de resposta a mancances o desequilibris del context sociopolític, socioeconòmic i políticoeconòmic.

Tal i com ja hem expressat, la participació és a la base del desenvolupament i per tant les polítiques que incorporen la participació ciutadana en la seva fonamentació permeten el pas d'un Estat del benestar bloquejat per un excessiu assistencialisme -que al seu torn deriva en una dependència del ciutadà- a un Estat del benestar garant. Participació que, en el context de la *governance comunitària* suposa un model de corresponsabilitat i cogestió social que fa del desenvolupament social i humà un projecte comú i compartit.

D'altra banda, i pel que fa a les tendències excloents dels processos globalitzadors, la participació també es manifesta com a resposta adient en el sentit que la implicació que suposa participar dels diferents projectes ciutadans esdevé garant d'una inclusió social.

Pel que fa a la dimensió local i comunitària, veiem com la proximitat que suposa per a la persona el seu entorn local i comunitari li comporta un sentiment d'identificació amb aquesta, de la qual cosa es deriva una major implicació en els processos participatius i comunitaris i una menor dependència de l'administració en tant que facilitadora de recursos. Així mateix, aquest entorn proper i generador d'identificació i identitat entenem que comporta una reducció de l'impacte homogeneitzador dels processos globalitzadors. Això és degut al fet que en el moment en què la persona té uns referents que li confereixen identitat i sentiment de pertinença és més

difícil que arribi a patir una manca d'adhesió. La implicació emocional porta amb més certesa cap a una implicació efectiva en les dinàmiques comunitàries.

Tanmateix, un cop aclarida la necessitat que el DC parteixi de la participació ciutadana com a fonamentació d'un desenvolupament humà i perdurable, i un cop vista la idoneïtat de l'entorn comunitari i proper com a marc de referència, ens sembla imprescindible insistir en la necessitat que a més aquest procés de desenvolupament tingui una capacitat integradora, transversalitzadora, inclusora i cohesionadora. És a dir, que més enllà que la participació en un entorn comunitari sigui garant d'un DC sostenible cal assegurar que aquest efectivament respongui a la complexitat social actual des d'un **model d'acció sociocomunitària també complex i integrador**. Conseqüentment, la resposta a aquesta pregunta ens porta cap a la següent, la qual planteja la possibilitat d'un nou element a considerar com a valor afegit en el model de DC que hem començat a delimitar.

2- En aquest context, quina seria l'aportació diferenciada d'un enfocament socioeducatiu del Desenvolupament Comunitari?

D'acord amb el que hem exposat al llarg del treball, i específicament en l'anterior qüestió, la complexitat social actual posa davant nostre uns reptes als quals pensem que el DC pot respondre. Tanmateix, també hem expressat la necessitat d'un model de DC amb un potencial d'acció que **garanteixi un desenvolupament humà i sostenible**.

És en aquest sentit que plantejarem que des de l'especificitat de la pedagogia social i comunitària també es pugui donar resposta a aquests reptes. Tal i com hem dit, l'educació ha de saber trobar l'actualització necessària en els seus paradigmes pedagògics per tal respondre adequadament a les circumstàncies socials presents.

Així doncs, i establint les oportunes relacions entre DC i educació, i entenent que ambdós centren la seva acció en el desenvolupament humà (individual o comunitari) concloem que ***un enfocament socioeducatiu del Desenvolupament Comunitari es configura com una alternativa vàlida en la comprensió de la seva acció***. Plantejarem l'oportunitat que el DC **s'entengui i es comprengui des d'una òptica socioeducativa** de manera que aporti un **valor afegit** a les dinàmiques sociocomunitàries; valor que, atesos els resultats obtinguts a la recerca, és el que li ha de permetre situar-se, el més òptimament possible, en la conjuntura social i comunitària esmentada.

El valor propi de l'educació com a procés de canvi, progrés i emancipació, la seva potencialitat integradora, inclusora i cohesionadora, i la seva capacitat de transversalitzar l'acció des de la corresponsabilitat en xarxa, entenem que són motivacions cabdals a l'hora d'entendre el valor

d'un DC socioeducatiu o, dit d'una altra manera, de **pràctiques sociocomunitàries i socioeducatives**.

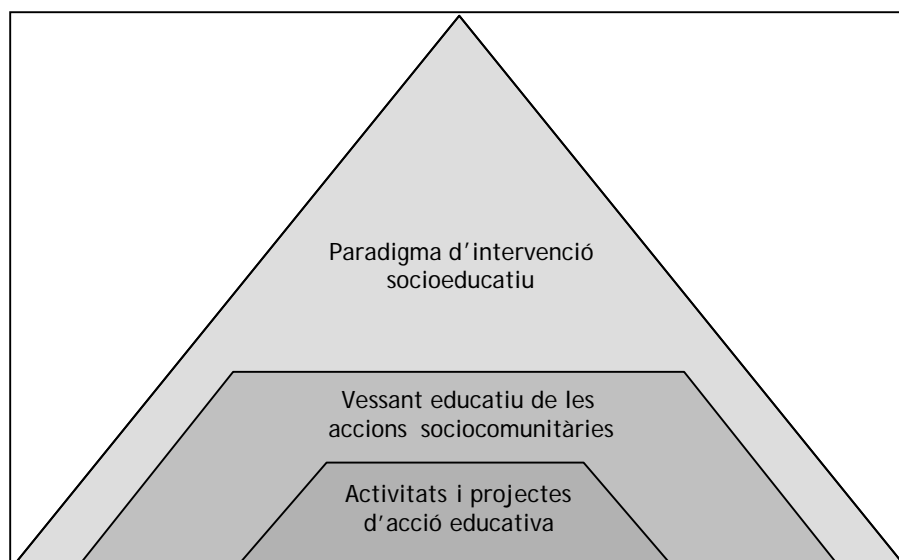
Així doncs, la investigació realitzada apunta cap a una relació entre DC i educació entesa com a **necessària i inevitable** en certa mesura i, per sobre de tot, de coherència ontològica amb la comprensió que hem plantejat tant del DC com de l'acció educativa.

Quan parlem d'un DC socioeducatiu estem plantejant, doncs, un model de praxi sociocomunitària entesa des d'un paradigma socioeducatiu, fet que implica una **presència de l'educació a diferents nivells**, com ja hem explicat en les conclusions del marc teòric. Parlem, per tant, de dues dimensions: **els nivells d'impacte socioeducatiu i la comprensió polisèmica del concepte socioeducatiu**.

Pel que fa referència als **nivells de presència de l'acció i/o enfocament socioeducatiu** els situem en **tres estadis** els quals, com ja hem dit, no suposen cap mena de jerarquització, sinó que reflecteixen la idea d'inclusivitat. A saber, el tercer nivell inclou el segon i el segon inclou el primer.

En un nivell superior hi tenim la **idea de paradigma socioeducatiu**. És a dir, de paraigua que aixopluga tota l'acció sociocomunitària, de prisma que permet i potencia una mirada socioeducativa en les accions sociocomunitàries, de punt de vista que entén l'acció sociocomunitària com a socioeducativa. En el segon nivell hi trobem el **vessant educatiu** de moltes de les accions i projectes que es duen a terme en l'acció comunitària. Com hem explicat, la majoria de projectes o accions tenen moments educatius: informar, explicar, comunicar, sensibilitzar, detectar necessitats, establir objectius, avaluar, etc. Finalment, i en el darrer nivell, hi trobaríem totes aquelles activitats i projectes pròpiament i clarament **d'acció educativa**: experiències d'educació en el lleure, cursos d'alfabetització, cursos d'inserció sociolaboral, activitats educatives proposades en espais culturals, formacions específiques, projectes, plans o programes socioeducatius adreçats a col·lectius específics, etc.

Mostrem en aquest esquema la idea de prisma o piràmide integrada per diferents nivells d'impacte socioeducatiu i sociocomunitari:

Esquema 10 Nivells d'impacte socioeducatiu i sociocomunitari

De fet, podem considerar que el primer i el segon nivell ja existeixen de manera habitual, el que passa és que a vegades no se n'és conscient, sobretot quan no es duen a terme activitats específicament, o explícitament, educatives. Així doncs, part del sentit del tercer nivell cerca fer visibles aquestes accions, projectes, activitats, agents, etc. amb potencial educatiu. Sobretot es tracta de fer prendre consciència als diferents agents sociocomunitaris del seu **potencial educatiu** i, conseqüentment, de la seva **responsabilitat educativa**. Per tant, la clau es troba en fer emergir allò que ja hi ha de manera natural.

Així mateix, una altra funció cabdal d'aquest tercer nivell és la de comprendre que cal tendir cap a una **sola acció socioeducativa transversal i compartida** per part dels diferents agents (Riera, 1998). Aquesta acció ha de ser fruit del treball cooperatiu entre els diferents agents, serveis, sistemes, etc. de la comunitat de manera que més enllà de l'acció específica de cadascun d'ells s'uneixin sinergies per avançar en una mateixa direcció, per convergir en uns mateixos nodes tot configurant una **xarxa integradora i integrada de l'acció socioeducativa**. Una comprensió reticular tant de la realitat sociocomunitària com de la seva acció implica una presa de consciència del valor d'aquests nodes sociocomunitaris, nodes que corresponen al tipus de relacions que estableixen els diferents agents entre ells i amb els diferents projectes, programes, etc. que actuen en el mateix context amb objectius propers.

De fet, la complexitat de la realitat sociocomunitària demana d'intervencions integrals en què la tasca de cada agent implicat doni resposta a la mateixa realitat des de la pròpia especificitat de la seva intervenció. Per posar-ne un exemple, el cas d'un adolescent amb problemes de drogoaddicció pot demanar de la intervenció de metges, treballadors socials, pedagogs socials i mestres. Així mateix, pot demanar d'un treball amb el jove, amb la família i amb l'escola. Doncs bé, si no hi ha una sola acció socioeducativa en què hi convergeixi la tasca de cadascun

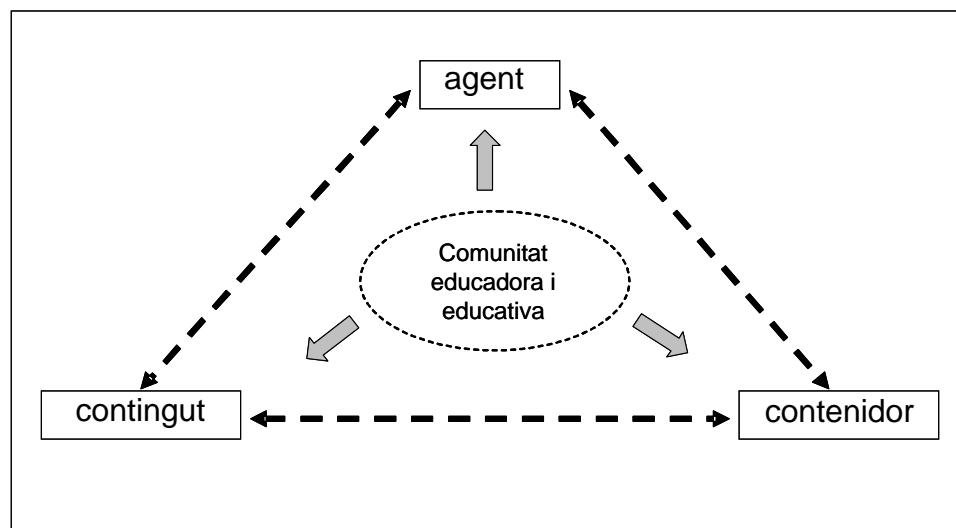
d'aquests professionals, és molt difícil donar una resposta integral. Sovint, el que passa, és que cada professional treballa des de la seva parcel·la, fet que aleshores genera respostes que també esdevenen compartimentades i parcials.

Conseqüentment, les praxis sociocomunitàries, lluny de ser una intervenció puntual i aïllada, s'haurien de donar en el context d'una **xarxa de sistemes i relacions** en què majoritàriament intervenen els diversos sistemes i agents del benestar i de protecció existents en una comunitat. Tanmateix, és significatiu assenyalar que la pròpia complexitat d'un treball i organització en xarxa demana d'una alta capacitat organitzativa en la seva gestió. El treball conjunt i compartit des de l'horitzontalitat constitueix un model organitzatiu ric però sens dubte complex que requereix una alta cooperació a diferents nivells: interinstitucions, intersistemes, interprofessional i interpersonal.

D'altra banda, i pel que fa a la **comprensió polisèmica del mot socioeducatiu** parlem de la comprensió de l'entorn comunitari com a *agent*, *contenedor* i *contingut* educatiu². En aquest sentit la comunitat és **agent educatiu** en tant que està integrada pels diferents agents sociocomunitaris que des de la corresponsabilitat educativa participen del projecte comunitari. Parlem de la comunitat com a **contenedor educatiu** en tant que aquesta incorpora diferents recursos, institucions, mitjans o actors educatius. I finalment, parlem de la comunitat com a **contingut educatiu** perquè la mateixa comunitat té elements (espacials, urbanístics, de serveis,...) amb els quals el ciutadà estableix una relació educativa i d'aprenentatge. Com a conseqüència, una comunitat educadora i educativa ha de tenir present aquesta polisèmia per tal d'assegurar, d'una banda, una connexió entre els diferents usos i sentits, i de l'altra, un disseny de **voluntats educatives específic** per a cadascun d'aquests.

En l'esquema següent il·lustrem aquesta polisèmia i com els tres sentits de la comunitat educadora i educativa estan connectats:

² Categorització que com ja hem explicat proposa Trilla (1999) pel que fa al concepte de *ciutat educadora*.

Esquema 11 Polisèmia del concepte ciutat educadora i educativa

Així doncs, i fruit de la consideració del valor socioeducatiu del DC des de les dues dimensions esmentades –nivells d'impacte socioeducatiu i la comprensió polisèmica del concepte socioeducatiu-, **l'acció socioeducativa esdevé una sola acció transversal i compartida pels diferents agents sociocomunitaris des de cadascuna d'aquestes dimensions.**

En síntesi, plantejem l'educació com l'element clau en l'acció sociocomunitària que ha de permetre **vertebrar la comunitat i potenciar-ne la seva capacitat de desenvolupament**, en la línia de la "democràcia radical" de Giroux (2001) -la qual garanteix la inclusió de tota la ciutadania en la seva gestió-. De fet, aquesta comprensió del DC des d'un paradigma d'intervenció socioeducatiu acaba de consolidar un model de DC de fort accent participatiu, en el qual hem insistit en l'anterior qüestió. Així mateix, cal recordar que al llarg de la recerca hem constatat unes tendències favorables a aquestes praxis sociocomunitàries en forma d'un augment de la participació, d'un augment de l'acció en l'entorn comunitari, d'un augment de la responsabilitat de la ciutadania respecte de la seva comunitat, de l'aparició del model de *governance comunitària*³, de la presència de noves formes d'organització en general així com de la importància creixent del tercer sector. És a dir, que en certa manera es tracta de fer emergir dinàmiques i tendències ja existents tot potenciant-les en la direcció que estem expressant.

En conclusió, considerem que el model de DC socioeducatiu que estem plantejant se situa en **l'equilibri** entre la **crisi i posada en qüestió** de determinades circumstàncies socials i polítiques (Estat del benestar, model de govern tradicional, processos globalitzadors,..) i **l'emergència** de determinades accions i tendències favorables a un canvi de dinàmica. Aquest

³ Recordem el que ja hem dit d'aquest model de govern pel que fa al seu caire més educatiu : "L'exercici de la governance comunitària busca gestionar i reconduir els conflictes, les debilitats i les amenaces en oportunitats i en processos transformadors (educadors) que siguin generadors d'identitat compartida (comunitaris)." (Collet i González, 2004)

seria, per tant, un darrer valor a considerar, el valor de reconèixer en un model de DC socioeducatiu la consolidació d'unes dinàmiques i tendències incipients que suficientment enfortides, impulsades i potenciades, resulten el model idoni per donar resposta al marc social i comunitari actual amb les seves necessitats, característiques i contingències.

3- Les polítiques i projectes de Desenvolupament Comunitari que existeixen a Catalunya responen a un model de desenvolupament socioeducatiu de la població?

Tal i com hem explicat en la introducció d'aquesta tesi i com hem fet esment al llarg del treball, aquesta recerca té els seus orígens en un treball de recerca específicament entorn als Plans de DC. És així que la tesi parteix d'una recerca prèvia, la qual passa a formar part d'aquest treball tot fonamentant-ne una part important.

Conseqüentment, i fruit de la reflexió teòrica desenvolupada així com dels resultats de les anteriors recerques⁴, constatem que actualment les pràctiques i polítiques de DC que trobem a Catalunya estan essencialment circumscrites als anomenats Plans de DC, promoguts i impulsats per la Direcció General d'Actuacions Comunitàries i Cíviques, del Departament de Benestar i Família⁵. Si bé comencen a implementar-se altres polítiques de participació ciutadana que hi tenen relació, no es tracta específicament de polítiques de DC. Així mateix, Catalunya compta amb algunes iniciatives disperses de DC que no es duen a terme en el marc de cap política o projecte consolidat -encara que les administracions locals puguin donar-hi suport- i per tant es tracta d'experiències aïllades.

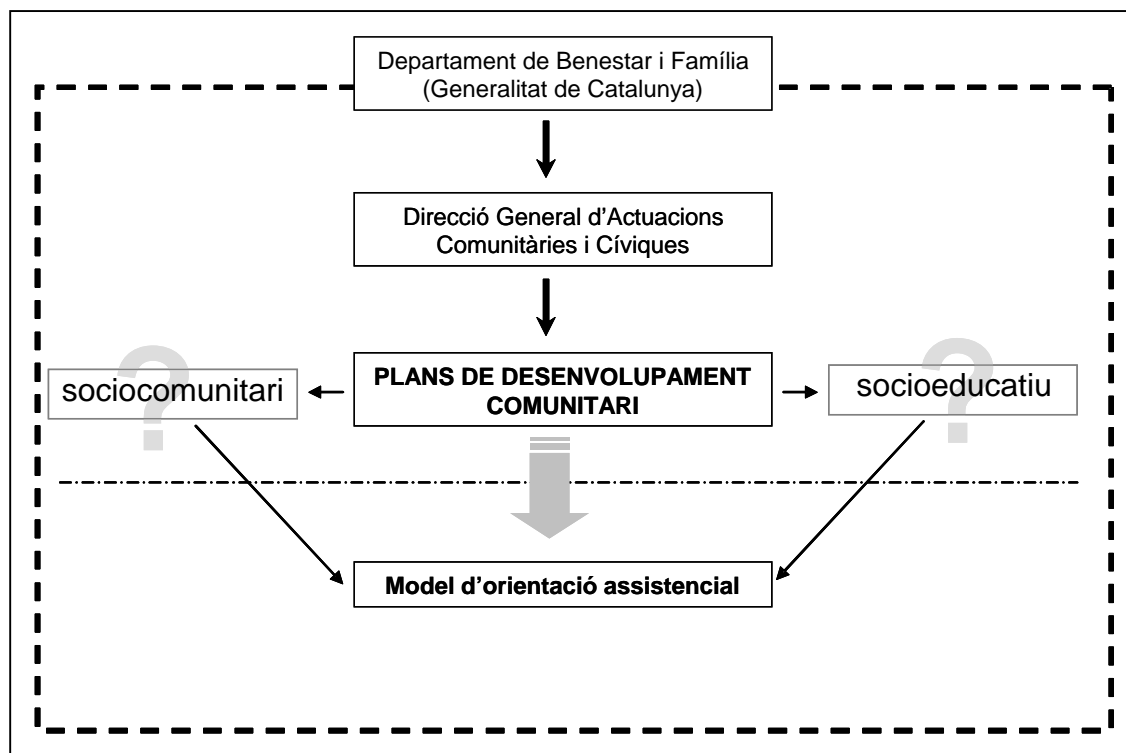
En aquest sentit hem constatat com aquests Plans de DC estudiats **no consisteixen en praxis en què l'element socioeducatiu hi sigui present** de manera específica en cap dels nivells o dimensions ja esmentats⁶. D'altra banda, també hem tingut en compte la circumstància que aquests Plans de DC es promouen i s'impulsen des d'un departament (Benestar i Família) que no posa l'accent en la dimensió educativa sinó més aviat en la social. És per aquest motiu que creïem que potser els Plans de DC farien més èmfasi en l'acció social i comunitària per assolir un desenvolupament sostenible i no farien tant èmfasi en l'acció socioeducativa. No obstant això, tampoc no ha estat així i hem constatat l'existència d'uns plans **poc participatius**, fonamentalment adreçats a **població amb necessitats, sense capacitat de transversalitzar** o fer un **treball en xarxa**, més propers a un **enfocament assistencial** i per tant duts a terme en el marc de **polítiques reactives**.

⁴ Especialment la de Civis, M. i Riera, J (2002), *Una alternativa socioeducativa del Desenvolupament Comunitari. Anàlisi i diagnòstic de les variables comunitàries en un entorn de barri*. Sobre aquesta n'hem fet un apunt en el capítol 1.5. També altres recerques desenvolupades en el marc del grup de recerca PSITIC de la FPCEE Blanquerna entorn als Plans de DC.

⁵ Abans del canvi de govern del 2003, circumscrits a la Direcció General de Serveis Comunitaris del Departament de Benestar Social.

⁶ Veure conclusió anterior.

En síntesi, les grans preguntes que ens hem fet respecte els Plans de DC les podríem representar gràficament d'aquesta manera:

Esquema 12 Plans de DC d'orientació assistencial

És així que respecte a aquesta qüestió concloem que **les polítiques i projectes de Desenvolupament Comunitari estudiats de l'àmbit català no responen a un model de desenvolupament socioeducatiu de la població**. Circumstància que comporta un model **poc potenciador d'un desenvolupament humà i sostenible i poc preparat** per a fer front als **reptes sociopolítics i socioeconòmics** als quals hem fet esment.

Així mateix, aquesta constatació ha donat lloc a una segona reflexió que ha estat la de plantejar-nos un canvi d'enfocament: si no trobem pràctiques de DC enteses des d'un prisma socioeducatiu potser podem preguntar-nos **si existeixen experiències socioeducatives que donin suport al desenvolupament de la comunitat**. De fet, en parlar de DC socioeducatiu estem fent referència a praxis sociocomunitàries de gènesi socioeducativa les quals cerquen un desenvolupament i millora de la població i la comunitat on es duen a terme. Així doncs, més enllà dels Plans de DC podrien existir altres praxis sociocomunitàries que des d'un enfocament més clarament socioeducatiu també cerquin el desenvolupament de la comunitat. Tot i que en essència estariem parlant del mateix, aquest canvi de punt de vista permet acostar-nos a aquest tipus de praxis des de l'àmbit educatiu. És així que tenint en compte que actualment no hi ha un treball en xarxa intersistèmic -en què es desenvolupi un treball conjunt entre el sistema del benestar, l'educatiu, el sanitari, l'ocupacional,...- ens obre la

possibilitat de descobrir noves praxis sociocomunitàries i socioeducatives des d'un altre sistema. Nogensmenys, aquesta és una qüestió que resoldrem en el punt següent.

4- Podríem considerar que el marc teoricopràctic de les *ciutats educadores* correspon a un nou paradigma de comprensió socioeducativa del Desenvolupament Comunitari?

Per a respondre a aquesta qüestió general primer contestarem les dues subqüestions que inclou i que finalment ens permetran donar resposta a aquesta (a partir de la pàgina 514).

4.1- Entenent que els Projectes Educatius de Ciutat són un dels instruments sociopolítics més emprats des de la perspectiva de les *ciutats educadores*, el seu desenvolupament pràctic ha respost realment al canvi de paradigma?

Quant a respondre aquest interrogant en primer lloc recordarem què volem dir en parlar d'un canvi de paradigma i en segon lloc ens centrarem en el model de paradigma on s'ubiquen els PEC analitzats i interpretats per tal de veure si efectivament responen o no a aquest canvi.

En parlar de canvi de paradigma estem fent referència al **pas cap a un paradigma d'intervenció socioeducatiu**. Concretament ens referim a un model de DC socioeducatiu el qual ja hem delimitat a l'inici del treball de camp a partir d'una **categorització de variables** que permeten avaluar i tipificar, a partir dels valors de resposta, la finalitat última i els processos de les pràctiques sociocomunitàries. Així mateix, també hem presentat una **categorització d'atributs** corresponents a aquest **enfocament socioeducatiu**, els quals, al seu torn, hem operativitzat en identificadors.

La taula de relació entre variables i atributs proposada és la següent⁷:

⁷ La correspondència amb els identificadors la podem consultar al capítol 2.5 (apartat 2.5.2.2).

Relació entre variables i atributs del DC socioeducatiu

Variables	Atributs
Finalitat global	Processal Transformadora Promocionadora Preventiva Garant Identitària
Abast i organització del contingut objectiu	Global/integral
Lideratge del procés de desenvolupament	Comunitari
Delimitació dels destinataris	Inclusiva
Rol de la ciutadania	Participatiu Constructiu
Origen dels recursos	Endogen
Abast espacial	Territorial
Abast temporal	Permanent
Mode de relació amb l'entorn	Sistèmic

Taula 23

Sintèticament, un paradigma d'intervenció sociocomunitària d'enfocament socioeducatiu hem explicat que té com a finalitat última generar processos socioeducatius que han de permetre transformar i promocionar la població alhora que ser preventius i garants d'una igualtat d'oportunitats. Encara respecte la finalitat, una darrera característica del model socioeducatiu és la de generar un sentiment d'identificació amb el projecte i la comunitat. Així mateix, i pel que fa al contingut objectiu de les praxis sociocomunitàries, hem plantejat que aquestes han de ser d'abast i organització global i integral, és a dir, han de ser pràctiques per extensió i no per restricció ja que l'educació és presenta en diferents nivells i dimensions de l'àmbit sociocomunitari. Quant als protagonistes, partim d'un model en què tant actors com destinataris són la mateixa població i per tant hi ha un únic protagonista, la comunitat, la qual inclou a tothom. Així mateix, i d'acord amb aquesta visió de destinatari i actor, també cal que aquesta població assumeixi un rol participatiu i constructiu en el procés de desenvolupament. Pel que fa als recursos, hem plantejat la idoneïtat d'un model que compti amb recursos endògens encara que amb certa presència dels exògens. En aquest sentit, i pel que fa a l'abast espacial, tenir la comunitat com a referent aporta un element de proximitat a la praxi i facilita la potenciació dels recursos propis de la comunitat. En relació a la temporalitat, es tracta de pràctiques permanents o de llarga durada atès que l'accent està posat en el procés i els processos educatius es produeixen al llarg de la vida. Finalment, es plantegen praxis que tinguin un mode de relació amb l'entorn sistèmic i en xarxa⁸.

⁸ Tal i com hem dit, aquests atributs els hem concretat en identificadors, però no ens estendrem aquí a assenyalar-los. Més endavant, i en fer la nostra proposta de línies de treball, ja hi farem esment.

Pel que fa als PEC objecte d'estudi, al llarg del treball de camp hem efectuat una tasca d'anàlisi i interpretació a partir de les diferents variables, fet que ens ha permès establir conclusions respecte al valor de resposta a cadascuna d'elles. A continuació, i també de manera sintètica, exposarem les principals idees que hem conclòs entorn a cada variable, de manera que puguem respondre a si hi ha hagut o no canvi de paradigma.

Pel que fa a la variable **finalitat** hem conclòs que els PEC analitzats i interpretats:

- Expliciten una finalitat global que s'orienta en dues direccions: aconseguir que la ciutat esdevingui educadora i fer política educativa. Pel que fa a la primera s'hi tendeix de manera relativament discreta i pel que fa a la segona, constatem un biaix en el moment en què els PEC s'instrumentalitzen amb finalitats electorals o partidistes. Així mateix, també s'enuncien les finalitats d'aconseguir que el PEC esdevingui un instrument garant d'una sèrie de drets i oportunitats, possibilitador d'una major cohesió social alhora que d'una identificació amb la comunitat de pertinença. En aquest sentit constatem que en el seu desenvolupament pràctic no ha aconseguit aquest sentiment d'identificació i implicació amb el projecte. Conseqüentment podem parlar d'una finalitat última d'orientació més resultista que processal atès que si bé s'ha arribat a uns resultats: l'elaboració d'un diagnòstic i un document, aquests de moment no han garantit una continuïtat del projecte.

Pel que fa a la variable **organització i abast del contingut** hem conclòs que els PEC analitzats i interpretats:

- Es plantegen des d'una comprensió global i comunitària del contingut objectiu, però la seva praxi no mostra aquesta globalitat, essencialment perquè n'hi ha molt poca. Així mateix, i quant a la comprensió de l'educació, trobem certes tensions que passen per no reflectir un model holístic ni integral. Finalment, l'organització pràctica del contingut objectiu dels PEC mostra una comprensió departamentalitzada per àmbits.

Pel que fa a la variable **lideratge del procés de desenvolupament** hem conclòs que els PEC analitzats i interpretats:

- Estan liderats per l'Administració local, la qual en determinats casos compta amb l'ajuda d'agents externs. Així mateix, aquesta selecciona els agents de la pròpia ciutat que col·laboren en el procés d'elaboració del PEC. Conseqüentment, hi ha una baixa percepció de la comunitat com a agent donada per una manca de presa en consideració del potencial educatiu i de lideratge que poden tenir els diferents agents comunitaris.

Pel que fa a la variable ***delimitació dels destinataris*** hem conclòs que els PEC analitzats i interpretats:

- Teòricament s'adrecen a tota la població, però a la pràctica no s'esdevé d'aquesta manera. Això és així perquè d'una banda hi ha una manca de concreció de qui s'inclou en una visió àmplia dels destinataris i de com s'hi arriba, i de l'altra, hi ha una manca de praxi que permeti contrastar el plantejament més teòric pel que fa als destinataris. Així mateix, en alguns moments es restringeix la franja de destinataris a infants i adolescents.

Pel que fa a la variable ***rol de la ciutadania*** hem conclòs que els PEC analitzats i interpretats:

- Plantegen la necessitat de la participació de la ciutadania en la seva planificació, implementació i avaluació. A tal efecte s'han establert mecanismes participatius, s'ha tingut cura d'escoltar a tothom qui hi ha participat i s'han pres decisions en base a un consens. Tanmateix, hi ha una baixa valoració de la participació en el procés, que s'explica per la poca claredat respecte com fer efectiva la implicació dels ciutadans, per la selecció per part de l'ajuntament de molts dels participants, per la poca diversitat de mecanismes participatius, per la restricció de la participació només al procés d'elaboració del document i per l'atribució d'un caràcter politicoelectoral al projecte, entre d'altres. Això no obstant, la ciutadania segueix veient-hi necessària la seva implicació i valora com a positiu el procés de debat viscut fins al moment, encara que aquest hagi estat força dirigit, poc constructiu, i conseqüentment el procés d'elaboració del PEC hagi resultat força jeràrquic.

Pel que fa a la variable ***origen dels recursos*** hem conclòs que els PEC analitzats i interpretats:

- Cerquen l'optimització dels recursos materials propis tot i que compten amb força recursos humans exògens -sobretot si es tracta de poblacions petites o mitjanes-, els quals no han facilitat un desenvolupament autònom de la ciutat. Així mateix, manca una metodologia clara respecte al procés d'elaboració i implementació dels PEC, fet que ha motivat que s'exportés i es copiés un model de PEC.

Pel que fa a la variable ***abast espacial*** hem conclòs que els PEC analitzats i interpretats:

- Entenen que la dimensió del municipi o de la mateixa ciutat és l'espai territorial de referència dels PEC a banda de ser la més desitjable. Així mateix, la territorialitat del PEC esdevé un valor afegit en el sentit que suposa un element de proximitat que facilita la seva capacitat d'actuar ajustant-se a la realitat i alhora pot suposar un major sentiment d'arrelament per a la ciutadania i per tant una major identificació amb el projecte.

Pel que fa a la variable ***abast temporal*** hem conclòs que els PEC analitzats i interpretats:

- No mostren consistència entorn a la seva vigència o caducitat. El seu desplegament real ens mostra una intermitència d'aquests. A aquesta intermitència en alguns casos s'hi associa la utilització del PEC amb finalitats electoralistes de manera que es vinculen a cicles electorals. Així mateix, en determinades circumstàncies es restringeix la franja d'edat a qui van adreçats de manera que no s'entenen com un projecte d'impacte "al llarg de la vida". Finalment, constatem que en determinats casos hi ha certa confusió pel que fa a l'abast del projecte associant-lo només al diagnòstic o al document.

Pel que fa a la variable ***mode de relació amb l'entorn*** hem conclòs que els PEC analitzats i interpretats:

- Tenen poca relació amb l'entorn sociocomunitari ja que despleguen una acció bastant compartimentada que essencialment consisteix a aglutinar i recollir diferents projectes, programes, accions,... sociocomunitàries amb potencial educatiu. Tanmateix, manifesten la necessitat d'un treball en xarxa i transversal encara que aquest esdevé difícil per una manca d'estructures organitzatives que ho afavoreixin i per una manca de cultura de treball en aquest sentit. És així que aquest treball en xarxa i transversal plantejat com a necessari i desitjable no hem constatat que es doni en cap dels nivells d'implementació dels PEC ni en altres nivells intermunicipals o supramunicipals.

En síntesi, els PEC analitzats i interpretats tendeixen cap a una **finalitat més resultista que processal** essencialment per dos motius: d'una banda, per una manca de continuïtat en els projectes -o una certa intermitència- que fa pensar que els PEC s'han reduït a uns resultats concrets: elaborar el diagnòstic i el document, i d'altra banda, per la instrumentalització d'aquests amb finalitats electoralistes. Aquestes dues circumstàncies hem constatat que tenen un impacte prou important en la resta de variables considerades que, breument, fan referència a un PEC en què el **lideratge** sobretot és assumit per part de **l'administració, els destinataris són pocs i poc específics, el rol de la ciutadania és bastant passiu** -o només comporta una certa implicació per una part d'aquesta-, **els recursos combinen els endògens amb els exògens** -tot i que aquests darrers han generat determinades dependències-, **l'abast espacial** és el propi de la **comunitat**, i **l'acció del PEC en l'entorn sociocomunitari és força compartimentada i no sempre reflecteix una comprensió àmplia de l'acció educativa**. Finalment, els PEC esdevenen projectes que **no tenen un impacte real i ampli en la població** i que per tant **no generen un sentiment de pertinença o identificació** amb el propi projecte.

Així doncs, i *entenent que els Projectes Educatius de Ciutat són un dels instruments sociopolítics més emprats des de la perspectiva de les ciutats educadores, no podem considerar que el seu desenvolupament pràctic hagi respost realment al canvi de paradigma*. En síntesi, no podem concloure que el PEC reflecteixi un model educatiu integrat en què diferents agents socials s'identifiquin com a agents educadors i es coordinin en el disseny, implementació i avaluació d'un projecte socioeducatiu que potencii el desenvolupament de la comunitat.

Resumint el que hem exposat en una taula de contrast tenim que⁹ :

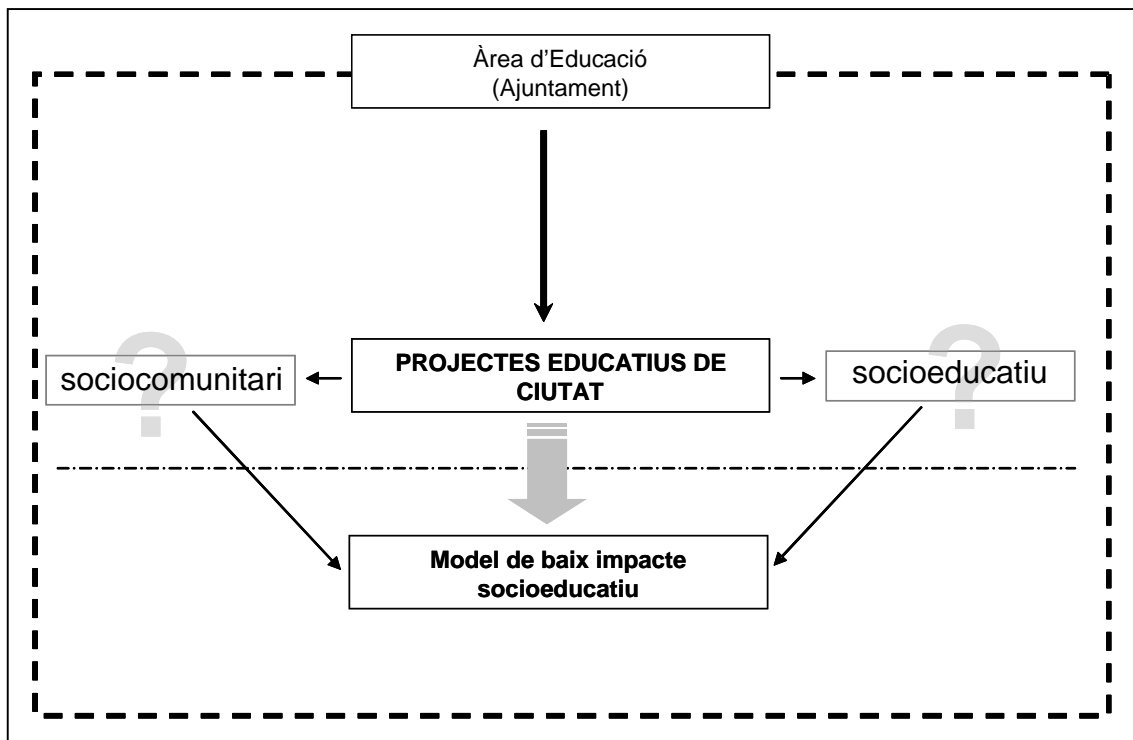
Relació entre variables i atributs del model de DC socioeducatiu i del model dels PEC

Variables	Atributs del model de DC socioeducatiu	Atributs del model dels PEC analitzat i interpretat
Finalitat global	Processal Transformadora Promocionadora Preventiva Garant Identitària	Tendència resultista Garant Cohesionadora
Abast i organització del contingut objectiu	Global/integral	Parcial
Lideratge del procés de desenvolupament	Comunitari	Administració
Delimitació dels destinataris	Inclusiva	Imprecisa
Rol de la ciutadania	Participatiu Constructiu	Participatiu de baixa intensitat
Origen dels recursos	Endogen	Endogen i exogen
Abast espacial	Territorial	Territorial
Abast temporal	Permanent	Intermitent Puntual
Mode de relació amb l'entorn	Sistèmic	Compartimentat

Taula 24

⁹ Cal esmentar la gran dificultat de sintetitzar en una taula les característiques observades pel que fa al model de PEC analitzat i interpretat. D'una banda, el fet d'haver-nos trobat amb un model de PEC que no està implementat en la seva totalitat dificulta establir els atributs "reals" de la seva praxi. I d'altra banda, són moltes les idees entorn a cada variable que hem volgut organitzar en pocs atributs i per tant existeix un cert risc de reduccionisme. Tanmateix, ens ha semblat que l'organització i síntesi d'aquestes en una taula comparativa facilitava el contrast de models.

I si mostrem aquestes conclusions gràficament, tot establint un paral·lelisme amb la qüestió precedent, tenim que:

Esquema 13 PEC de baix impacte socioeducatiu

Així doncs, fins aquí hem exposat les característiques dels PEC analitzats i interpretats a partir de cadascuna de les variables i hem ofert una síntesi final¹⁰ pel que fa als atributs del model constatat. En el següent interrogant mirarem de fer alguna aportació respecte als elements clau que han dificultat aquest canvi, així com aquells elements que pensem que podrien facilitar-lo.

4.2 Quins són els factors facilitadors o dificultadors del canvi de paradigma?

Tal i com ja hem expressat en l'anterior pregunta, no podem considerar que el desenvolupament pràctic dels PEC hagi respost realment al canvi de paradigma. Tanmateix, d'entre totes les característiques assenyalades en funció del valor de resposta a cadascuna de les variables, i establint el corresponent contrast amb les característiques del model socioeducatiu proposat, podem considerar que hi ha elements que han estat decisius a l'hora d'impedir el canvi de paradigma, mentre que n'hi ha d'altres que apunten cap a una tendència que suficientment impulsada i potenciada permetria avançar en aquesta direcció.

¹⁰ I provisional pel que fa a la prudència necessària en tractar-se d'unes praxis que com ja hem dit encara no han aconseguit implementar els PEC.

Exposem a continuació els **factors** que, a la llum dels resultats obtinguts, apunten cap a un **possible canvi de paradigma** -i per tant, si es potenciessin **facilitarien** aquest canvi-:

- Sensibilitat d'aquestes poblacions per a voler esdevenir *ciutat educadora*.
- Valor d'elaborar un instrument per tal de concretar les voluntats de la *ciutat educadora*.
- Proposta de concreció molt potent pel que té d'acostar-se a la idea més utòpica de la societat educadora.
- Projecte innovador.
- Enfocament holístic del projecte.
- Tasca de conscienciació d'una part de la població respecte de la importància de l'educació.
- Debat entorn a una idea d'educació àmplia i en xarxa.
- Tendència a potenciar i optimitzar els recursos propis de la població i idea de fer emergir el que ja hi ha i no "inventar" res de nou si no és que fos necessari.
- Consciència de la necessitat de tendir al treball en xarxa i transversal. Aquest és un aspecte especialment rellevant atès que un treball d'aquestes característiques ja hem dit que passa per un canvi organitzatiu però també cultural, i perquè es doni aquest darrer sobretot cal que la població n'estigui convençuda i el vegi necessari.
- Claredat en expressar allò que no ha funcionat del PEC, especialment la participació i el fet de comptar amb tothom. També, però en menor mesura, reconèixer que el PEC no s'està acabant d'implementar.
- Tot i que el PEC no ha arribat a tothom s'ha aconseguit mobilitzar un bon volum de la població en la seva elaboració. En el cas dels ajuntaments petits cal destacar que aquesta encara té més valor.
- Percepció -per part de diferents agents- d'una certa satisfacció per la feina feta, encara que no s'hagi arribat on es volia.
- Valor d'una idea/proposta que ha convençut la quasi totalitat del implicats. És un projecte que majoritàriament uneix. Així com altres iniciatives contenen característiques que polaritzen opinions com podrien ser les dicotomies públic-privat, religiós-laic, etc., en el cas del PEC la proposta esdevé molt integradora.
- Tot i l'estancament es percep un cert procés de revisió i crítica.

Així mateix, i com a **factors** que en base als resultats obtinguts **han dificultat el canvi de paradigma**, esmentem:

- Manca de concordança entre la teoria i la pràctica.
- Manca d'implementació i per tant de continuïtat dels PEC.

- PEC poc participatiu. Només una part de la ciutadania ha tingut accés a participar-hi i aquesta participació ha estat força dirigida.
- Model de presa de decisions jeràrquic (*top-down*).
- Certa instrumentalització política dels PEC.
- Model d'intervenció socioeducativa compartimentat i segmentat: no hi ha un treball conjunt amb altres sistemes (serveis socials, sanitari, etc.), entre administracions, amb altres projectes d'abast comunitari, entre els diferents projectes que integra el PEC, etc. Tampoc no hi ha suficient interrelació entre les persones que elaboren el PEC. Conseqüentment la comprensió de l'acció socioeducativa és parcial i no s'ajusta a la complexitat de la realitat sociocomunitària.
- PEC poc inclusiu pel que fa a comptar amb tothom (com a actor o com a destinatari).
- Manca de transversalització de l'acció socioeducativa. No hi ha presència dels diferents nivells i dimensions educatives esmentats¹¹.
- Manca de pedagogs o especialistes en educació en el procés de disseny, elaboració i implementació dels PEC.
- Manca d'identificació de la ciutadania amb el projecte.

Així doncs, i partint del contrast entre el paradigma desitjable -des de la perspectiva d'aquesta recerca- i el paradigma d'intervenció real, hem constatat elements que han dificultat el canvi de paradigma i elements amb potencial per a facilitar-lo. És així que, prenent aquests com a base, a continuació **farem una proposta**.

Tot i que el propòsit d'aquest treball estava orientat a respondre les preguntes formulades, cal dir que el camí recorregut per tal de respondre-les ens ha anat proporcionant dades, indicis, reflexions, idees, etc. que ens permeten, tenint com a referent els punts forts i els punts febles assenyalats, apuntar algunes línies de treball o propostes concretes de cara a aconseguir aquest canvi de paradigma. Si bé és cert que la formulació d'aquesta proposta suposa **un pas més enllà dels objectius específics** plantejats per a la recerca també ens sembla oportú fer-lo per acabar de consolidar la recerca i les conclusions.

A continuació, i d'acord amb els atributs i identificadors assenyalats com a propis del paradigma socioeducatiu, apuntem algunes **línies de treball i propostes respecte aquests atributs**. Tanmateix, és important assenyalat que la proposta que presentem no és una proposta ni tancada ni acabada. Si bé presentem una certa sistematització i mostrem les idees organitzades i endreçades, també cal dir que d'entre aquestes en trobarem de més i menys concretes, de més adequades per a determinats contextos i no tant per a d'altres, de la mateixa manera que

¹¹ Veure segona conclusió.

es tracta d'una proposta que es podria ampliar. Així mateix, es tracta d'un llistat de propostes prou obert i ampli que caldria adaptar a l'especificitat de cada municipi: veure fins on convé arribar així com fer-ho gradualment.

Fetes aquestes precisions anirem mostrant la nostra proposta variable per variable, tot recollint les línies de treball i propostes concretes en taules. En aquest mateix sentit, farem un breu comentari pel que fa a les propostes entorn a cada variable assenyalant aquelles que ens semblin més rellevants.

a) Variable *finalitat global*

Atribut *processal*

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut processal

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Accent posat en el procés -i no en la resolució de problemes-. - Resultats puntuals o pal·liatius com a part del procés -i no com a finalitat-. 	<ul style="list-style-type: none"> - Establir mecanismes de seguiment i d'avaluació. - Delimitar un marc estable que garanteixi la continuïtat del PEC més enllà de les legislatures i desvinculat de qualsevol opció política. - Passar de l'Administració local (que ofereix serveis) al Govern local (que lidera processos locals). 	<ul style="list-style-type: none"> - Tenir una metodologia clara que delimiti amb precisió el <i>què</i>, el <i>com</i> i el <i>quan</i> del PEC. - Elaborar un document del PEC que més enllà de les grans línies i objectius estableixi algunes propostes concretes i la seva prioritjació. - Elaborar un document del PEC complert, clar i entenedor. - Elaborar un pla anual del PEC que concreti les actuacions previstes per a aquell any. - Posar en marxa projectes que siguin realitzables. - Crear un observatori del PEC que en garanteixi la seva continuïtat i controli el biaix polític. - Definir els indicadors que han de permetre avaluar si el procés d'elaboració i implementació del PEC funciona. - Redactar un pacte que comprometi a la continuïtat del PEC sigui quin sigui l'equip de govern.

Taula 25

Atribut transformadora

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut transformadora

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Canvis estructurals. - Acció crítica. - Procés intencional (claredat d'intencions a partir d'una intenció planificada i sistematitzada). 	<ul style="list-style-type: none"> - Proposar canvis que vagin més enllà de connectar sinergies i cohesionar la població. - Situar el PEC en el marc de les polítiques proactives que possibiliten canvis estructurals. 	<ul style="list-style-type: none"> - Assegurar que en l'elaboració del PEC s'incorpora la dimensió transformadora a partir de preguntar: "què es vol canviar", "què es vol millorar"? - Definir actuacions concretes adreçades a la millora i transformació indicada.

Taula 26

Atribut promociadora

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut promociadora

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Autonomia en la presa de decisions. - Capacitat de mobilitzar canvi. - Empoderament (sentiment i consciència de potencial en el si de la comunitat). 	<ul style="list-style-type: none"> - Situar el PEC en el marc de la democràcia participativa en què la presa de decisions sigui de tendència horitzontal. 	<ul style="list-style-type: none"> - Assegurar que el procés d'implementació del PEC estableix una corresponsabilitat educativa de tots els agents sociocomunitaris. - Delimitar les funcions, tasques i responsabilitats de cadascun dels agents sociocomunitaris.

Taula 27

Atribut *preventiva*

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut preventiva

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Anticipació de dèficits. - Desenvolupament des de la igualtat de condicions. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fer una anàlisi del context sociocultural i fer una previsió de les possibles situacions de conflicte que es puguin desencadenar. 	<ul style="list-style-type: none"> - Definir conjuntament els valors <i>de ciutat educadora</i> que es volen treballar. - Analitzar les necessitats de la població (normatives, experimentades, expressades i comparatives) a partir del diagnòstic. - Delimitar les possibles problemàtiques futures i establir línies d'actuació preventives. - Assegurar que el PEC dóna resposta a les necessitats detectades que siguin socioeducatives.

Taula 28

Atribut *garant*

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut garant

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Igualtat d'oportunitats pel que fa a l'accés a recursos i processos comunitaris. - Assistencial només en situacions de deprivació. 	<ul style="list-style-type: none"> - Establir mecanismes que garanteixin la igualtat d'oportunitats pel que fa a l'acció socioeducativa del PEC. - Delimitar amb claredat les situacions de carència en què calgui una intervenció assistencial. 	<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar les necessitats de la població (normatives, experimentades, expressades i comparatives) a partir del diagnòstic. - Assegurar que el PEC dóna resposta a les necessitats detectades que siguin socioeducatives.

Taula 29

Atribut *identitària*

*Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut
identitària*

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Sentiment de pertinença a la comunitat. - Satisfacció i identificació amb els projectes comunitaris. - Implicació amb els projectes comunitaris. 	<ul style="list-style-type: none"> - Delimitar línies de treball del PEC estretament vinculades a la realitat del municipi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Delimitar i analitzar els indicadors socials de la població¹². - Assegurar el màxim consens en l'elaboració del diagnòstic. - Assegurar el màxim consens en l'elaboració del PEC i el redactat del document final. - Emprar entorns virtuals com a potenciadors del sentiment de pertinença a la comunitat-municipi. - Fer alguna proposta innovadora que potenciï la il·lusió i implicació en el projecte.

Taula 30

Com podem constatar, les línies de treball i les propostes posen l'èmfasi en un PEC que **posi l'accent en el procés, resulti eficaç i tingui sentit per a la ciutat**. Des d'aquesta perspectiva, cal vetllar perquè la política estigui al servei dels processos educatius i no viceversa. En aquest sentit algunes de les bones pràctiques que hem citat en resulten bones mostres. En serien exemples les *Education Action Zones*, pràctiques en què el govern té un elevat nivell d'implicació i s'aconsegueix un bon funcionament, o també podem esmentar les *learning cities* com a praxis amb un potencial transformador. Així doncs, quan es parteix d'un projecte necessari i útil la seva praxi també esdevé exitosa i perdurable, i això és quelcom que els resultats obtinguts en la recerca ens han mostrat que ha fallat: hi ha hagut una manca de finalitats globals clares, que no fessin pensar en l'existència de determinades intencions "ocultes" o "no visibles", que establissin un lligam coherent entre la realitat del municipi, les voluntats del PEC i el PEC en si, així com també han mancat mecanismes que en garantissin el seguiment, l'avaluació i la millora.

¹² Els indicadors socials són dades estadístiques que habitualment es troben en el cens i aporten informació pel que fa a aspectes socials, històrics i de desenvolupament (habitatge, economia, salut, composició familiar, procedència, serveis públics,...).

b) Variable abast i organització del contingut objectiu**Atribut global/integral**

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut global/integral

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Diversitat d'àrees i d'àmbits de contingut objectiu. - Compactació de les àrees o àmbits de contingut objectiu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Partir d'una comprensió àmplia del fet educatiu. - Transversalitzar l'acció educativa de manera que hi hagi un impacte del PEC en les diferents dimensions i nivells educatius. - Tendir a una xarxa integrada i integradora de l'educació. 	<ul style="list-style-type: none"> - Elaborar un <i>mapa educatiu de ciutat</i>. - Integrar les diferents experiències socioeducatives de la ciutat en el marc del PEC. - Atribuir tasques i funcions envers la comunitat als serveis del municipi (escoles, CAP, polisportius,...). - Delimitar els àmbits més adequats o propers per a treballar amb el PEC (esport, lleure, cultura, inserció laboral, etc.) - Tendir cap al model de compactació de serveis¹³ tot facilitant una comprensió global de les àrees municipals. - Compartir la responsabilitat institucional del PEC des de més d'una àrea (com a mínim la d'educació i alguna altra: serveis socials, serveis personals, cultura,...). - Anar tendint progressivament al treball transversal i als projectes integradors des de projectes més concrets a projectes més amplis. - Elaborar un llistat de criteris pedagògics que els diferents agents socioeducatius puguin tenir en compte a l'hora de realitzar les seves activitats habituals: com fer-ne difusió, com planificar-les, com dur-les a terme, com avaluar-les, com millorar-les,... - Dissenyar voluntats educatives específiques per a cadascuna de les dimensions de la <i>ciutat educadora</i>: dimensió d'agent, dimensió de contingut i dimensió de contenidor. - Assegurar que tant en l'elaboració del diagnòstic com del PEC pròpiament dit hi conflueixen diferents professionals (educadors, biòlegs, arquitectes, artistes, comerciants...).

Taula 31

¹³ El model de compactació de serveis incorpora actuacions de diverses àrees municipals i s'empara en un òrgan integrador que supervisa les actuacions realitzades en el marc d'aquest projecte. D'aquesta manera un sol equip atén les necessitats i problemes de la població des d'una comprensió global i sense segmentar-los per àrees (Caballo, 1997). En serien exemples les àrees de serveis personals, de serveis sociocomunitaris, els Consells Municipals, etc. (Caballo, 2003). Belén Caballo ha realitzat un extens treball entorn a la compactació de serveis, veure: Caballo, M.B. (1997). *A cidade educadora como referente da organização e intervenção municipal: estudo de casos*.

Les idees proposades podem veure que cerquen la **comprensió educativa àmplia** alhora que **holística i integradora**. És per això que en certa manera les diferents línies de treball i propostes concretes incentiven la presència d'un enfocament socioeducatiu en totes les dimensions possibles amb la finalitat d'aconseguir un "**bany**" **educatiu** en tots els continguts objectius, o el que també anomenaríem una "infusió" pedagògica.

D'altra banda, i pel que fa a l'aspecte de la comprensió integradora d'aquest contingut objectiu, cal tenir en compte que venim d'una cultura heretada de fa temps en què l'organització és temàtica –educació, cultura, benestar social,...- i per tant hi ha una certa resistència de les persones a aquest canvi. Això no obstant, ja hem apuntat que hem començat a detectar un discurs favorable a la interrelació de manera que pensem que encara que es comenci per projectes més puntuals es pot anar tendint a aquesta transversalitat i integració de continguts, serveis, etc.

Finalment, cal assenyalar la importància que aquest treball d'interrelació i compactació d'àrees suposi una **organització economitada d'esforços**. Aquesta ha de ser un organització que faciliti i no dificulti i per tant cal pensar molt bé què es pot compactar i interrelacionar i com fer-ho perquè s'aconsegueixi donar millor resposta a les necessitats i demandes de la ciutat.

c) Variable *lideratge del procés de desenvolupament***Atribut *comunitari***

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut comunitari

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Protagonisme de tots els sectors -inexistència d'un sector que sigui només destinatari o resti exclòs- - Interrelació entre agents. - Claredat de rols en els agents. 	<ul style="list-style-type: none"> - Comptar amb els quatre sectors comunitaris com a agents. - Realitzar un treball conjunt entre els diferents agents. - Explicar el potencial educatiu dels diferents agents sociocomunitaris. - Fomentar el capital social de la ciutat. 	<ul style="list-style-type: none"> - Delimitar els rols dels actors (administració: impuls i supervisió, tercer sector o entitats comunitàries: lideratge i seguiment, segon i quart sector: participació activa). - Determinar les responsabilitats socioeducatives de cadascun dels agents. - Identificar els agents clau en cadascun dels sectors. - Establir mecanismes específics que garanteixin la participació del quart sector. - Constituir un equip comunitari que sigui el veritable motor del PEC. - Instaurar la presència de pedagogs socials en el procés de disseny, implementació i avaluació dels PEC. - Mobilitzar plataformes d'entitats. - Elaborar un document del PEC clar i entenedor per a tothom.

Taula 32

Com podem constatar, l'element clau d'aquesta variable està en la **presència dels quatre sectors de la comunitat** com a actors en el PEC. La corresponsabilitat educativa i una comprensió àmplia del fet educatiu impliquen la totalitat de la comunitat en el PEC alhora que només amb la implicació de tothom podrem parlar d'un projecte compartit. Tradicionalment hi ha hagut sectors que se'ls ha associat més als projectes comunitaris mentre que d'altres n'han estat desvinculats. Si bé és cert que cada sector ha de tenir un rol diferenciat, això no vol dir que ningú hagi de restar exclòs del PEC, ni com a actor ni com a destinatari, com tractarem en el següent punt.

Així mateix, també pensem que és cabdal identificar aquelles entitats i persones clau en cadascun dels sectors per assegurar que més enllà de la presència dels diferents sectors es compta amb persones i entitats el potencial de les quals no es pot desapropiar. Al llarg dels diferents contactes establerts hem tingut l'ocasió de conèixer algunes persones que ens han

semblat especialment valuoses però en certa manera “desaprofitades” i en aquest sentit ens sembla que el procés d'elaboració del diagnòstic és un moment clau per a identificar aquests agents.

Finalment, i també amb una importància rellevant, esmentarem la **necessària presència de pedagogs socials** en la tasca de disseny, implementació i avaluació del PEC. Pensem que la presència de professionals de l'educació més vinculats al món escolar en alguns casos, o la manca de professionals de *background* educatiu en altres, suposa en un cert biaix en el disseny, implementació i avaluació del PEC.

d) Variable delimitació dels destinataris

Atribut *inclusiva*

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut inclusiva

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Inclusió de tots els sectors com a destinataris -inexistència d'un sector que només sigui actor- 	<ul style="list-style-type: none"> - Inclusió dels quatre sectors comunitaris com a destinataris. - Fer visible el vessant de destinatari de cadascun dels agents. 	<ul style="list-style-type: none"> - Delimitar els sectors més exclosos de la població i establir mecanismes específics que en garanteixin la seva inclusió com a destinataris. - Vetllar per tal que no hi hagi algun sector que només s'impliqui com a actor en el PEC. - Especificar els mecanismes per arribar als diferents destinataris. - Elaborar un document del PEC clar i entenedor per a tothom.

Taula 33

De manera similar a l'anterior variable, però amb l'accent posat en la condició de destinataris, considerem fonamental que el PEC **s'adrexi a tots els sectors de la població** sense excepcions. És per aquest motiu que posem l'èmfasi a vetllar per la inclusió de tothom com a destinatari ja que a vegades aquest tipus de projectes tenen dos tipus d'absències: d'una banda ens trobem que treballen per a la inclusió social, però a vegades els exclosos no hi participen, i de l'altra, hi ha determinats sectors que només es consideren impulsors o líders, però no se sotmeten a la condició de destinataris (ens estariem referint a l'administració, per exemple).

Així doncs, i d'acord amb la comprensió d'un PEC emancipador tothom ha de poder ser destinatari de les pràctiques del PEC alhora que protagonista.

e) Variable rol de la ciutadania

Atribut participatiu

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut participatiu

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Participació com a <i>prendre part en</i>. - Importància de les decisions de tots els sectors. - Ampli marge d'iniciativa de tots els sectors. - Diversitat de canals i mecanismes de participació. - Facilitat d'accés als canals i mecanismes de participació. - Participació en les diferents fases. 	<ul style="list-style-type: none"> - Garantir un nivell de participació elevat i una participació de qualitat (entre el nivell 3, treball compartit i el 4, decisió conjunta¹⁴) al llarg de tot el procés d'elaboració, implementació i avaluació del PEC. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tendir cap a un model de poder polític de <i>governance</i> que permeti una major participació de tots els agents. - Educar per a la participació: explicar el sentit d'aquesta i el <i>com</i> i <i>quan</i> participar. - Planificar el procés participatiu i delimitar els diferents mecanismes a emprar. - Emprar diferents tècniques i dinàmiques participatives que també incorporin la participació virtual. - Ajustar l'oferta participativa a les possibilitats de resposta de la població. - Estudiar les possibilitats d'una participació de tota la població i valorar la necessitat d'una participació que impliqui la població de manera progressiva. - Elaborar un diagnòstic compartit i participatiu. - A partir de l'elaboració del diagnòstic: <ul style="list-style-type: none"> - Detectar els canals participatius existents i evitar de crear-ne de sobreafeigits. - Detectar agents clau de la comunitat. - Crear comissions de treball temàtiques.

Taula 34

¹⁴ Veure punt sobre desenvolupament i participació (1.3.2.2).

Atribut constructiu

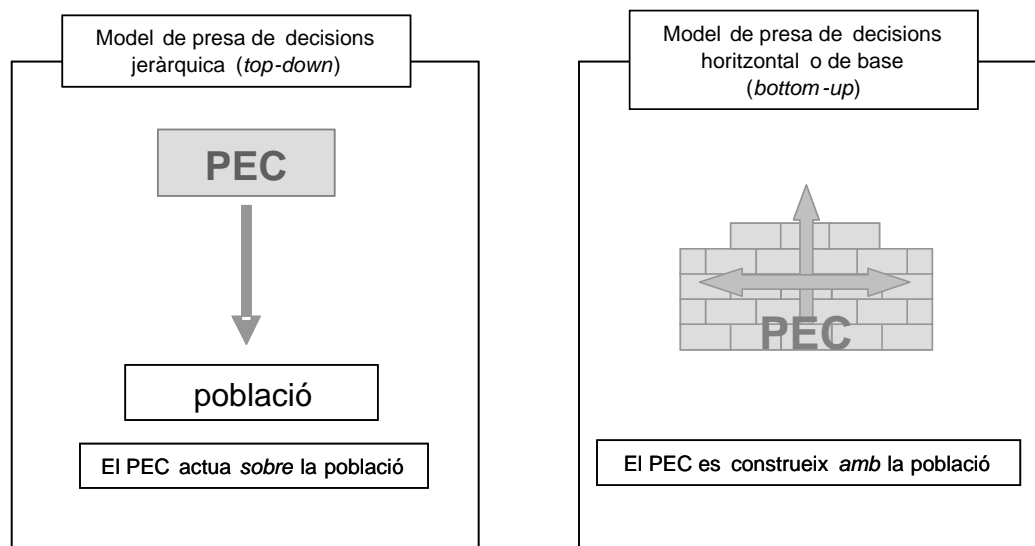
Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut constructiu

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Interacció social de les persones que participen. - Existència d'espais d'intercanvi i posada en comú. - Concepció de procés-projecte compartit i comú. 	<ul style="list-style-type: none"> - Garantir el consens en totes les preses de decisions. - Elaborar el PEC a partir d'un treball conjunt. - Potenciar espais de debat. 	<ul style="list-style-type: none"> - Assegurar el màxim consens en l'elaboració del diagnòstic. - Assegurar el màxim consens en l'elaboració del PEC i el redactat del document final. - Facilitar espais de participació compartida on es potencii la interacció entre els diferents participants. - Potenciar espais de reflexió (i no només d'actuació), especialment en el si dels ajuntaments. - Potenciar la presa de decisions horitzontal o de "baix a dalt" (model <i>bottom-up</i>).

Taula 35

Aquesta també és una variable cabdal pel que fa a la redirecció dels PEC. Una **participació real i àmplia** pensem que és la clau de volta de moltes de les mancances detectades. Una participació elevada, i per tant una implicació de gran nombre de la població, garantiria un projecte sostenible, ajustat a la realitat, sense biaix, compartit, inclusiu i de presa de decisions horitzontals o de baix a dalt. Justament la constatació de l'existència d'uns projectes dissenyats massa jeràrquicament ens fa conscients d'uns projectes que, allunyats de la major part de la població, tracten d'actuar sobre aquesta. Allunyats en el sentit que o bé la ciutadania no els coneix o bé "no se'ls fa seus". Així doncs, per bé que els estímuls puguin venir de dalt, la construcció i la participació cal fer-la des de baix.

La idea que volem reflectir, per tant, seria la següent:

Esquema 14 Tipus de models de presa de decisions

Així mateix, si bé aconseguir fer projectes participatius que a més suposin una interacció per part dels diferents agents suposa un esforç important d'entrada, entenem que aquest es veu recompensat per resultats que, a llarg termini, són més perdurables.

f) Variable origen dels recursos

Atribut endogen

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut endogen

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
- Importància dels recursos (humans i materials) endògens -amb suport dels exògens-.	- Potenciar els recursos propis del municipi -humans i materials-. - Minimitzar la presència de recursos exògens.	- Cercar fórmules de potenciació i optimització dels recursos -materials i humans- propis del municipi. - Tendir cap a un model de recursos en xarxa per augmentar-ne el potencial. - Establir un model de col·laboració d'experts externs -en cas de ser necessaris- que garanteixi l'autonomia de la comunitat durant la seva presència i especialment quan finalitzi.

Taula 36

Pel que fa als recursos cal recordar que una de les fortaleses dels PEC justament és que entenen molt clarament que no cal crear recursos nous sinó optimitzar i potenciar els que ja hi ha. Tanmateix, el problema rau en els ajuntaments petits que necessiten ajuda externa. Així doncs, l'accent pel que fa a aquesta variable cal posar-lo en cercar els mecanismes perquè

aquest ajut no creï dependències sinó que, al contrari, **garanteixi l'autonomia** d'aquests municipis petits pel que fa al seu PEC.

g) Variable abast espacial

Atribut territorial

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut territorial

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Disseny i impuls de les iniciatives comunitàries des de la comunitat. - Presa de decisions des de la comunitat. - Grau d'identificació significatiu entre les propostes i la realitat comunitària (necessitats, problemes i desigs). 	<ul style="list-style-type: none"> - Elaborar PEC que no siguin ni massa <i>macro</i> ni massa <i>micro</i>. - Aplicar el principi de subsidiarietat a partir de polítiques de descentralització. - Tenir un coneixement profund i fonamentat de les característiques del territori. 	<ul style="list-style-type: none"> - Plantejar la possibilitat d'elaborar Projectes Educatius de Barri per a redimensionar els PEC de municipis massa grans. - Plantejar la possibilitat d'establir aliances entre poblacions molt petites per a elaborar el PEC conjuntament. - Delimitar els indicadors socials de la població posant l'accent en els que aportin dades més "territorials". - Elaborar la fase de reconeixement del diagnòstic de manera especialment aprofundida.

Taula 37

En general pensem que els PEC estudiats i analitzats parteixen d'una realitat territorial concreta i per tant manifesten un **cert arrelament**. Tanmateix, pensem que caldria insistir més en la fase de reconeixement del diagnòstic per tal de tenir un **coneixement més aprofundit de la realitat d'aquest territori** i poder dissenyar un PEC que s'hi ajusti al màxim. Així mateix, pensem que caldria valorar quina és la dimensió apropiada d'un PEC de manera que unes dimensions massa *macro* o massa *micro* no puguin arribar a ser motiu de fracàs.

h) Variable abast temporal**Atribut permanent**

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut permanent

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Projectes comunitaris de llarga durada o indefinits. - Poca presència de projectes a curt o mig termini. - Continuitat entre els diferents projectes. - Iniciatives comunitàries adreçades a totes les franges d'edat. 	<ul style="list-style-type: none"> - Establir mecanismes de seguiment i d'avaluació. - Delimitar un marc estable que garanteixi la continuïtat del PEC més enllà de les legislatures. - Vetllar per una cohesió i coherència entre els diferents projectes, programes i activitats que formin part del PEC. - Garantir que el PEC s'adreça a totes les franges d'edat. 	<ul style="list-style-type: none"> - Redactar un pacte que comprometi a la continuïtat del PEC sigui quin sigui l'equip de govern. - Definir els indicadors que han de permetre avaluar si el procés d'elaboració i implementació del PEC funciona. - Crear un observatori del PEC que garanteixi la continuïtat del PEC i controli el biaix polític. - Especificar les franges d'edat a qui s'adrecen les propostes del PEC i garantir que totes es tinguin en compte. - Tendir a que les noves propostes que incorpori el PEC siguin de llarga durada.

Taula 38

Pel que fa a aquesta variable, podem veure com essencialment posem l'accent en garantir la **continuïtat del procés** i en la comprensió que aquest es dona **al llarg de la vida** com a procés educatiu que és. Així doncs, **l'avaluació** n'esdevé un punt clau en el sentit que és la que ha de permetre detectar febleses i forteses del procés per a introduir el correctors necessaris que permetin una millora sostinguda i permanent del PEC.

i) Variable mode de relació amb l'entorn**Atribut sistèmic**

Relació entre identificadors, línies de treball i propostes concretes pel que fa a l'atribut sistèmic

Identificadors	Línies de treball	Propostes concretes
<ul style="list-style-type: none"> - Tendència horitzontal en els organigrames. - Elevat grau de compartició de les diferents fases del procés comunitari (des de la detecció de necessitats a l'avaluació). - Diversitat d'actors, institucions i sistemes que treballen conjuntament. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fer emergir els actors i xarxes comunitàries. - Tendir a una xarxa integrada i integradora de l'educació. - Facilitar el diàleg i la comunicació intersistemes, interinstitucions, interprofessionals i interpersonal. - Potenciar el treball en xarxa intersistèmic, interinstitucional, interprofessional i interpersonal. - Elaborar projectes de manera conjunta entre els diferents agents sociocomunitaris. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tendir cap a un model de poder polític de <i>governance</i> que potencii un model de presa de decisions des de l'horitzontalitat i la transversalitat. - Posar en comú les praxis sociocomunitàries i socioeducatives que existeixen en el territori. Concretament esmentariem el cas del DC i els PEC per conèixer-los a fons. No obstant això, també caldria considerar altres praxis com els Plans Integrals, els Plans Educatius d'Entorn, les xarxes de Transició Escola-Treball, etc. - Atribuir tasques i funcions envers la comunitat als serveis del municipi (escoles, Centre d'Atenció Primària, polisportiu,...). - Anar tendint progressivament al treball transversal i en xarxa des de projectes més concrets a projectes més amplis. - Tendir cap al model de compactació de serveis. - Integrar les diferents experiències socioeducatives de la ciutat en el marc del PEC. - Estudiar els diferents canals de comunicació de la comunitat (mitjans de comunicació locals, comerços, centres cívics,...) i emprar-los per a fer difusió de les tasques dutes a terme en l'elaboració i implementació del PEC. - Vincular els PEC a alguna àrea de caire més transversal o impulsar-lo de manera compartida entre diferents regidories o àrees. - Crear una taula de coordinació que vetlli pel treball en xarxa des del municipi a diferents nivells. - Crear espais de trobada entre els diferents PEC. - Posar en comú les diferents experiències d'acció/enfocament educatiu ampli que actualment existeixen: fòrum social de l'educació, fòrums educatiu locals, Associació Internacional de Ciutats Educadores,... - Posar-se en contacte amb bones pràctiques similars d'abast nacional o internacional (<i>Projet Éducatif Local, Education Action Zones, Projectes Educatius de Barri,...</i>).

Taula 39

Aquesta torna a ser una variable cabdal des del nostre punt de vista. La **comprensió sistèmica de la relació amb l'entorn** esdevé un element clau en el model de praxi sociocomunitària que plantejem atès que és justament **en els nodes de la xarxa on situem l'acció socioeducativa i sociocomunitària**. En aquest sentit, una de les grans conclusions a què arribem és que **els PEC s'haurien de "trobar" amb altres praxis també sociocomunitàries i socioeducatives**.

Concretament, i pel coneixement que en tenim, plantejem la **integració dels Plans de DC i els PEC en un sol projecte** ja que en ambdós casos es tracta de praxis sociocomunitàries i socioeducatives que cerquen un desenvolupament en la ciutadania, tal i com ja hem exposat a bastament. Per a fer-ho efectiu, potser aleshores caldria descentralitzar el PEC en Projectes Educatius de Barri encara que el PEC en fos el marc o referent. Tanmateix, aquest plantejament integrador possiblement es podria fer extensiu a d'altres praxis d'abast i característiques similars.

La manca de cultura de treball en xarxa i de comprensió sistèmica arriba a produir el que, al nostre entendre, esdevé una paradoxa: des dels diferents sistemes del benestar es plantegen plans, programes i iniciatives de característiques holístiques i integradores: Plans integrals, Plans estratègics, Plans de DC, experiències de les *ciutats educadores*, PEC, Fòrum Social per l'Educació a Catalunya, Agenda 21, Agenda 21 cultural, darrerament els Plans educatius d'entorn,... però aquests plans i experiències no acaben de trobar-se. Així doncs ens trobem amb plans de pretensions integradores que actuen des d'un model parcialitzat i segmentat i per tant dissenyats des d'una lògica estanca. Fins i tot, podem esmentar que ens hem trobat amb la paradoxa que en el mateix àmbit de treball dels PEC mancava un canal de comunicació fluid entre els propis experts que parlaven del necessari treball en xarxa¹⁵. Conseqüentment, el resultat genera un solapament d'intervencions, accions i intencions amb la conseqüència evident que d'aquesta manera tampoc no es dona resposta a la complexitat social actual. S'ha fet un pas més, el de reconèixer la necessitat de plantejaments més globals, però encara no s'ha canviat de model d'intervenció -se segueix intervenint des de cadascun dels sistemes del benestar i des de cadascuna de les administracions- i per tant els resultats no s'ajusten a les necessitats.

Esquemàticament, la idea dels compartiments estancs seria la següent¹⁶:

¹⁵ Veure l'anàlisi i interpretació del diari de camp (punt 2.7.5).

¹⁶ Posem punts suspensius a l'esquema per tal de reflectir la idea que en altres sistemes del benestar també hi ha projectes que des dels diferents nivells administratius intenten ser integrals tot i sorgir d'un compartiment estanc. Així mateix, i per tractar-se d'un esquema, podríem ampliar-lo a altres sistemes i a altres nivells, però ens ha semblat que els que mostrem ja són prou representatius de la idea que estem presentant. Finalment, precisar que fem referència als Plans Educatius d'Entorn els quals a nivell teòric parteixen d'un treball en xarxa però en la praxi, i tal i com hem comentat en el treball de camp (2.7.5.2), hem començat a constatar que encara no és així.

	Benestar social	Educació	Sanitat	Ocupació
Administració local	Plans integrals	Projectes Educatius de Ciutat
Administració autonòmica	Plans de Desenvolupament Comunitari	Plans educatius d'entorn
Altres	...	Comunitats d'aprenentatge

Esquema 15 Plans i experiències integrals des de compartiments estancs

Així mateix, moltes d'aquestes praxis, que podríem anomenar com a diferents cares de la mateixa moneda o diferents cares d'un mateix dau -atesa la diversitat de praxis-, tenen característiques comunes però també diferencials, de manera que unes són més bones en uns aspectes i d'altres en altres (algunes són més potents quant a la dimensió participativa, altres en la comunitària, altres en les intencions educatives, etc..). Per tant, si s'arribés a l'esmentat treball conjunt es podrien sumar esforços i enriquir-se mútuament.

Tot i que teòricament podríem plantejar un sol projecte en què convergissin totes aquestes praxis ens sembla que actualment aquesta seria una proposta massa agosarada i excessivament totalitzadora: "tot és tot", tot esdevé element central, es transversalitza tot,... Així doncs, volem insistir que plantegem **un acostament, una trobada, una major permeabilitat entre praxis** i una tendència a **posar en comú** aquells projectes i programes que esdevinguin majoritàriament coincidents -quant a la dimensió sociocomunitària i socioeducativa- per anar tendint, a poc a poc, a un **model integrador i transversalitzador**. De fet, les àrees de serveis personals de molts ajuntaments ja tendeixen cap a una visió integral de les polítiques socials adreçades a garantir el benestar social dels ciutadans. És en aquesta línia, doncs, que cal avançar.

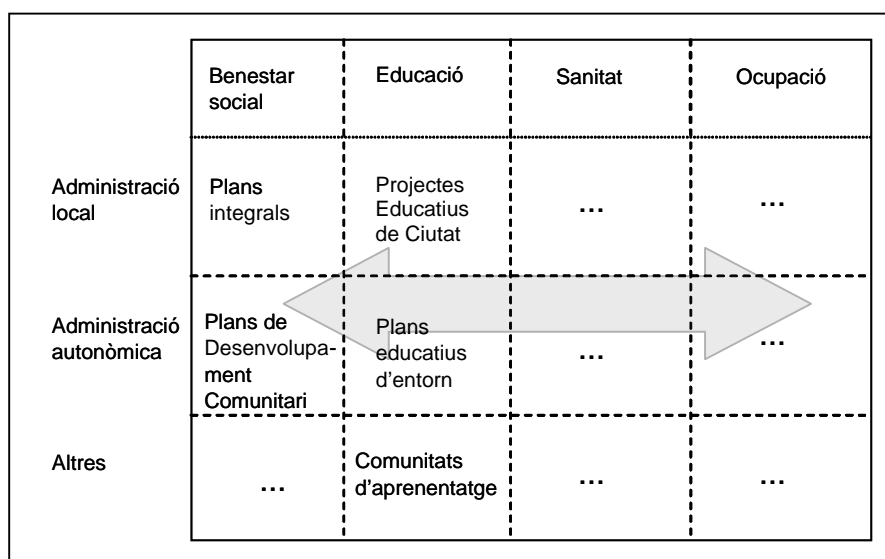
Així mateix, la possibilitat de **posar en comú bones pràctiques similars** també podria aportar noves llums a cadascuna de les praxis. Sense anar més lluny, algunes de les bones pràctiques que hem documentat en aquest treball tenen elements molt interessants que podrien inspirar canvis en els PEC. Per exemple, podem esmentar els *Projet Éducatif Local* i els *Contrat Éducatif Local* com a iniciatives interministerials amb un ampli funcionament en tot l'àmbit de l'Estat francès, o el Cedefop com a experiència de treball en xarxa a nivell europeu,

per citar-ne dos exemples. És així que la idea de **treballar des de la base**, però també **establir aliances a nivells superiors i arribar a l'equilibri local-global**, la plantejem com a interessant i valuosa.

Finalment, cal destacar que per descomptat el treball transversal i en xarxa és quelcom cap a on tendir encara que lentament per tractar-se d'un canvi substancial. Aquest no depèn només d'un canvi organitzatiu (modificar protocols, procediments d'actuació, reestructurar les formes actuals d'organització,...) sinó que implica un canvi de tipus cultural que afecta hàbits de treball, actituds, creences, etc. Estem plantejant, en definitiva, un model organitzatiu en xarxa, en què els resultats del treball conjunt són superiors als de la simple suma dels resultats de les parts, i en el qual les relacions complexes entre els equips, sistemes i administracions en són la seva característica principal.

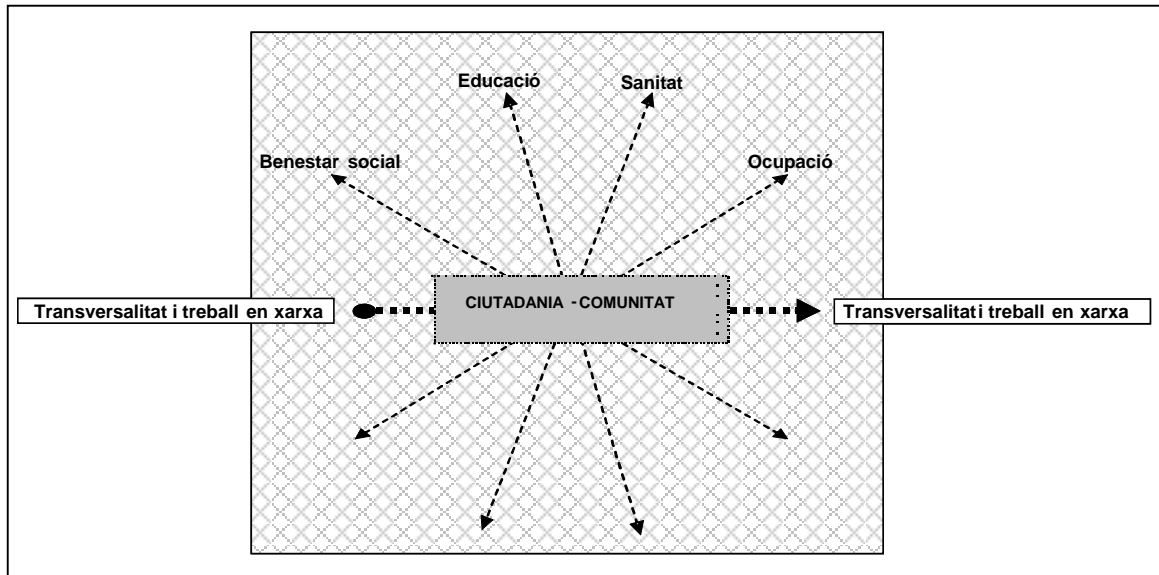
Nogensmenys, estem segurs que aquest canvi es pot anar fent **gradualment** començant per obrir canals d'informació i comunicació, continuant per establir alguns vincles i compartir alguns projectes i programes, i a poc a poc anar reforçant i ampliant vincles i aliances. Tanmateix, i encara que es tracti d'un procés lent, estem segurs que cadascun d'aquests passos esdevé substancial i rellevant. El simple fet d'asseure's en una taula professionals vinculats a diferents àrees del benestar: educativa, sanitària, serveis socials, etc. i posar en comú projectes tot establint un diàleg entre aquests ens sembla que ja suposaria un pas significatiu rellevant.

Seguint amb l'esquema ja presentat, reflectiríem d'aquesta manera el pas d'obrir canals entre sistemes i nivells administratius per tal de permetre una certa permeabilitat i un flux d'informació:

Esquema 16 Plans i experiències integrals de tendència transversalitzadora

I d'aquesta manera es podria anar tendint, progressivament, cap al model de treball en xarxa. Treball realitzat des de la transversalitat de l'acció, producte del creuament dels diferents sistemes del benestar a l'hora de donar respostes a la ciutadania. Vegem, doncs, com ho representem en l'esquema:

Esquema 17 Plans i experiències integrals transversals i en xarxa

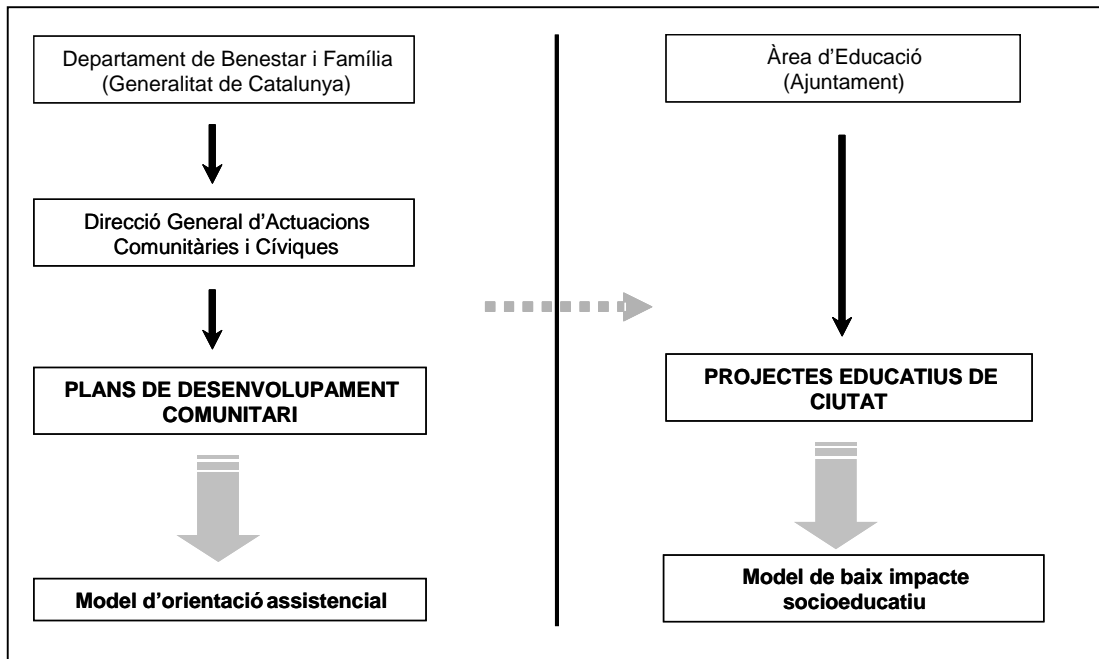
En síntesi, doncs, el PEC se'ns planteja com un instrument innovador, que vol fer de l'educació un dels pilars de ciutadania i per tant aconseguir que el PEC sigui un mecanisme d'integració social de la gent. Tanmateix, en aquest camí cap a la ciutat *educadora* els PEC no s'ubiquen en un paradigma socioeducatiu tal i com nosaltres l'hem definit en aquesta recerca. És així que fent un esforç de síntesi podríem considerar que tot el que s'ha dit en resposta a la qüestió 4.2 podria quedar inclòs en quatre aspectes - respecte els quals incidir-: calen PEC **més participatius**, que comptin amb la **presència de pedagogs socials** en els equips professionals impulsors i supervisors, que **s'implementin en totes les seves fases** tot garantint una coherència entre el plantejament teòric i la posada en marxa pràctica, i que desenvolupin un **treball transversal i en xarxa** de manera que es tendeixi a un model d'acció sociocomunitària i socioeducativa sistèmica. D'aquesta manera pensem que es podrà tendir i arribar a actuar des d'un model socioeducatiu, el qual cerca la sostenibilitat del procés i del projecte.

A partir de la resposta a les preguntes 4.1 i 4.2 ja estem en disposició de respondre la pregunta general 4: **Podríem considerar que el marc teòricopràctic de les ciutats educadores correspon a un nou paradigma de comprensió socioeducativa del Desenvolupament Comunitari?**

Finalment, concloem que *el marc teòricopràctic de les ciutats educadores correspon a un nou paradigma de comprensió socioeducativa del DC des d'una perspectiva teòrica, però no així des de la seva posada en pràctica*. Hem constatat, per tant, **un discurs aparent** que conté un *gap* significatiu entre el marc teòric de referència i proposta de concreció i la posada en pràctica d'aquesta. Ens trobem, conseqüentment, amb una pràctica que "traeix" el marc.

Després d'haver constatat que les pràctiques de DC ni s'ubicaven en un paradigma socioeducatiu ni generaven el desenvolupament desitjable ens hem adreçat a un model de praxi sociocomunitària en què el plantejament d'inici s'ubica clarament en l'àmbit educatiu. Així doncs, hem travessat el sistema del benestar social (en el qual se situen els Plans de DC) per anar a parar al sistema educatiu (on se situen els PEC) amb la mirada posada en la possibilitat de descobrir noves praxis sociocomunitàries i socioeducatives des d'un altre sistema. Tanmateix, **tampoc aquí no hem trobat la qualitat educativa de la praxi necessària per poder parlar d'un model sociocomunitari i socioeducatiu.**

Esquematzariem el pas d'un sistema a l'altre d'aquesta manera:

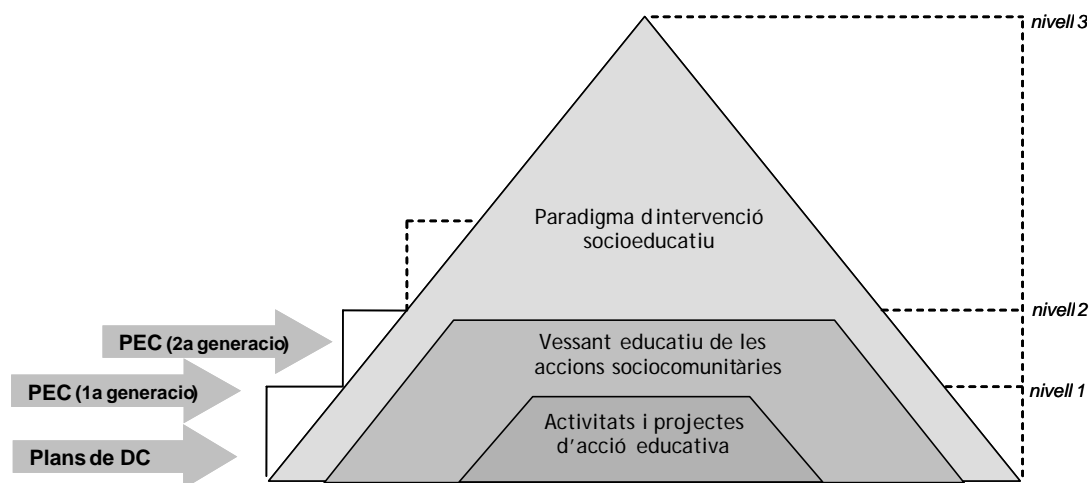
Esquema 18 Pas del sistema del benestar al sistema educatiu

Això no obstant, caldria assenyalar que el model que hem trobat en la fonamentació dels PEC analitzats i interpretats no és tampoc un model oposat al socioeducatiu, no es tracta d'un model paliatiu ni assistencial, sinó que, a la llum dels resultats obtinguts, podem considerar que es tracta d'un model intermig. Hem constatat un model que des d'uns **plantejaments teòrics força sòlids i coherents no és consistent** bàsicament per les interferències que creen certes finalitats no declarades i de caire electoralista, i per la manca de posada en funcionament.

És a dir, no ens trobem en un model de política *reactiva*, però tampoc *preventiva*, més aviat ens trobem en un **model de política declarativa** i per tant podríem considerar que amb els correctors adequats es podria fer el pas cap a un model proactiu, que és tal i com plantejgem en aquest treball el paradigma socioeducatiu.

D'alguna manera, i fent referència a la idea dels nivells d'impacte educatiu de la comprensió de paradigma socioeducatiu, les poblacions que estan elaborant el PEC **mostren una comprensió dels tres nivells** (la comprensió de prisma, el vessant educatiu de la majoria de projectes sociocomunitaris, i els projectes i accions clarament d'intenció i acció educativa), **però en la seva praxi es queden entre el nivell 1 i el 2**. Així mateix, el pas d'una generació a l'altra de PEC -les anomenades primera i segona generació- també podríem considerar que estan **"pujant els graons"** d'aquesta piràmide.

Esquematzem a continuació aquesta idea tot situant-hi les praxis estudiades per a adonar-nos també de la relació entre els Plans de DC i els PEC pel que fa a la comprensió socioeducativa de l'acció:

Esquema 19

Progressió de les experiències sociocomunitàries estudiades pel que fa al paradigma de referència

En una de les entrevistes¹⁷ se'ns assenyalava que el concepte de PEC suposa un "salt mortal" molt gran. I s'establia el paral·lelisme amb el sistema escolar: si en iniciar el s.XIX i al llarg del s.XX s'ha desenvolupat un sistema amb la idea d'aconseguir una escola de qualitat per a tots, i en l'àmbit general encara no s'ha aconseguit (no hi ha una escola de qualitat que garanteixi l'èxit escolar per a tothom), la idea dels PEC demana que aquest sistema educatiu no sigui només escolar sinó que sigui un sistema educatiu comunitari integrat. És així que potser aquesta serà una tasca a anar assolint a més llarg termini.

Així doncs, voldríem destacar en aquesta conclusió que si bé els PEC no s'ubiquen en el paradigma socioeducatiu en la praxi tampoc no n'estan tan allunyats. I no només no n'estan tan allunyats sinó que percebem un **cert canvi i una certa crítica** per part dels mateixos protagonistes dels PEC que, ben encaminada, podria suposar el canvi de paradigma. Així mateix, considerem absolutament necessari, a partir de la investigació realitzada, que **s'introdueixin determinats correctors** que suposin un punt d'inflexió en aquest procés de millora. I pensem que aquests correctors demanen **certa urgència en la seva aplicació** atès que la sostenibilitat d'uns PEC exitosos depèn fonamentalment del conjunt de la ciutadania. I la ciutadania, davant la idea seductora i innovadora que suposen els PEC, pot tenir una resposta

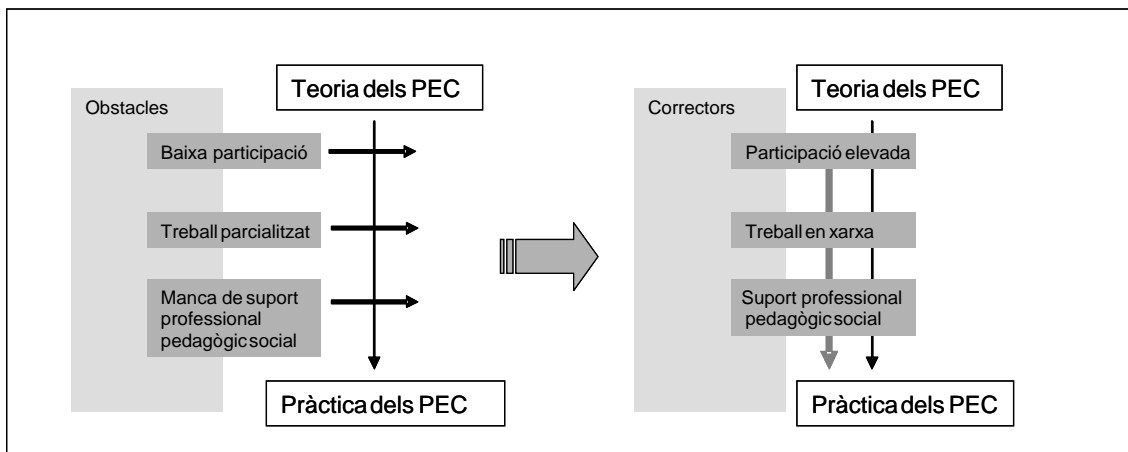
¹⁷ Amb I1.

positiva i d'implicació sempre que vegi una posada en marxa real, eficaç i coherent dels propis PEC.

És així que definirem el moment actual com un **moment clau** en la "història" dels PEC: **si s'introdueixen els canvis necessaris en la pràctica**, aquests es poden convertir en **projectes sostenibles, eficaços i reals**, però **si no es fa així** quedaran **estancats** i, sobretot, entenem que **perdran credibilitat i valor** com a projecte sociocomunitari i socioeducatiu útil i eficaç.

Així doncs, és important recordar que hem fet una proposta de línies de treball en la resposta a la qüestió 4.2 i que hem resumit entorn a quatre aspectes clau: calen PEC més participatius, que comptin amb la presència de pedagogs socials en els equips professionals impulsors i supervisors, que s'implementin en totes les seves fases tot garantint una coherència entre el plantejament teòric i la posada en marxa pràctica, i que desenvolupin un treball transversal i en xarxa de manera que es tendeixi a un model d'acció sociocomunitària i socioeducativa sistèmica.

És a dir, i gràficament, la idea és que **cal convertir els obstacles en correctors** per tal de facilitar una praxi coherent amb el model teòric¹⁸:

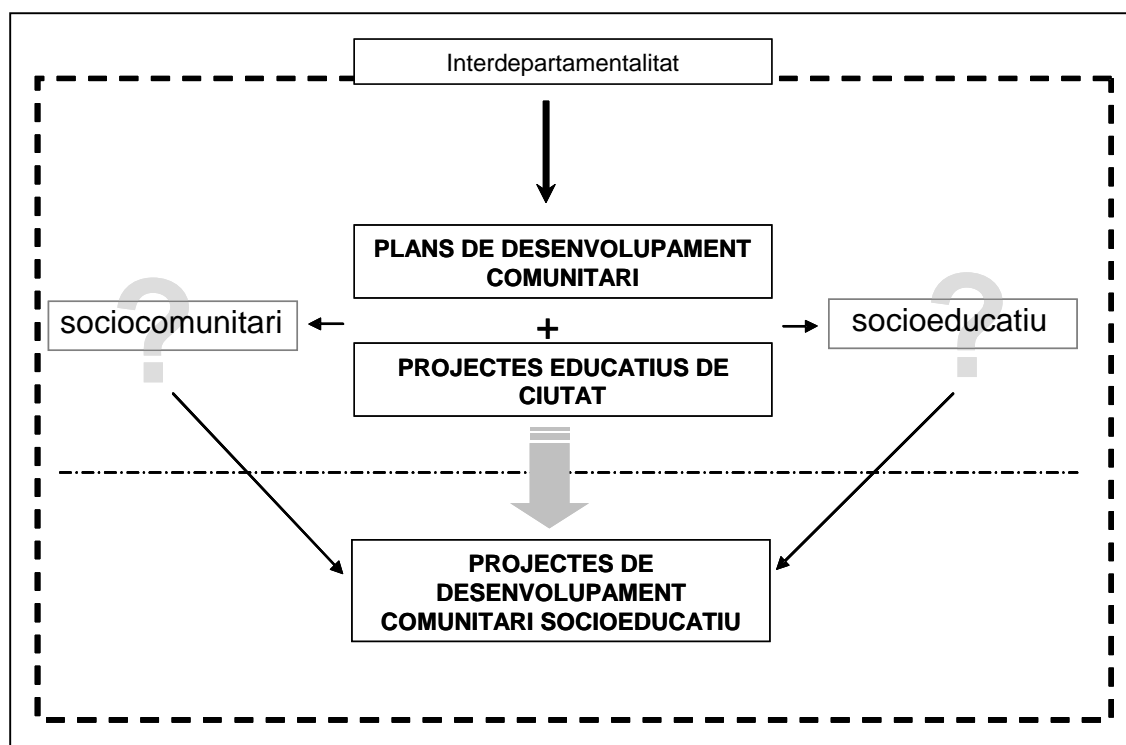
Esquema 20 Obstacles i correctors en el pas de la teoria a la praxi dels PEC

Finalment, i ja arribant al final d'aquestes conclusions, s'ha d'assenyalar que respecte el darrer aspecte esmentat -el treball transversal i en xarxa-, hem fet èmfasi en la necessària trobada dels projectes socioeducatius que es donin en l'entorn comunitari amb la finalitat de connectar sinergies, sumar esforços, afrontar la complexitat social actual i, sobretot, donar resposta a les demandes, necessitats i inquietuds de la població d'una manera coherent i integrada. És així

¹⁸ En aquest cas, quan parlem d'una participació *baixa* o *elevada* no estem fent referència a un concepte quantitatiu sinó qualitatiu, tal i com l'hem descrit al llarg d'aquest treball.

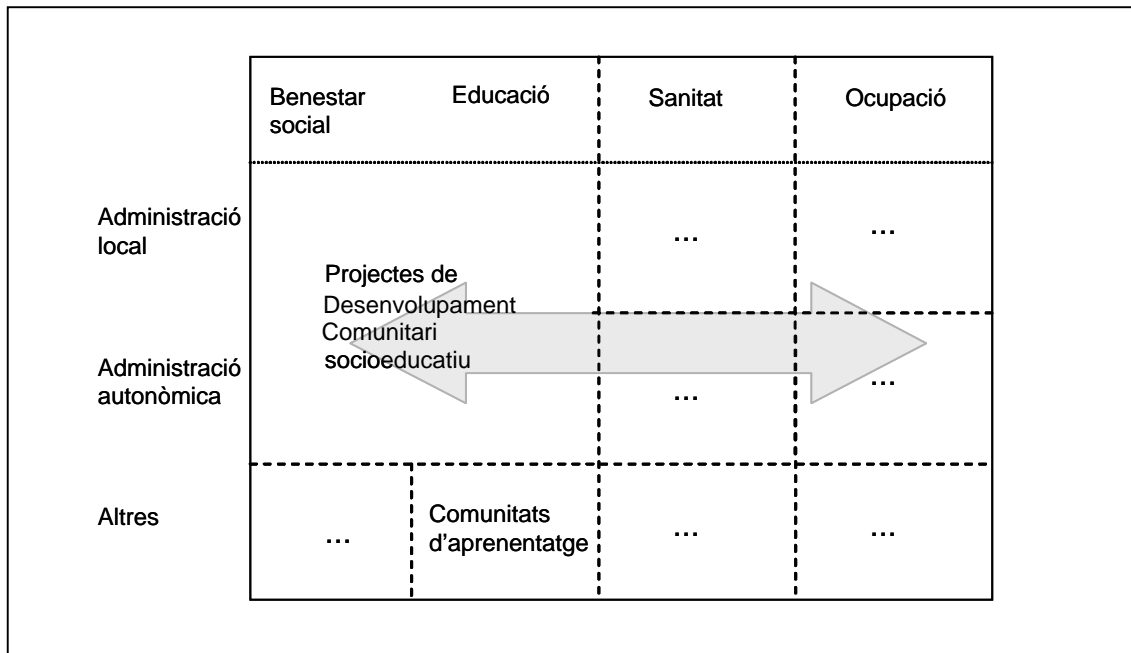
que, concretament, i pel coneixement que ens ha reportat la present recerca, hem plantejat la necessària “trobadra” entre els PEC i els Plans de DC, dos tipus de projectes sociocomunitaris que per a esdevenir sostenibles han de situar-se en un paradigma socioeducatiu i per tant haurien de convergir en un sol projecte integrador i integrat.

Visualitzem la nostra proposta, doncs, d'aquesta manera:

Esquema 21 Projectes de DC socioeducatiu (a)

Proposta que, a partir de l'esquema on situàvem els diferents nivells administratius i els diferents sistemes del benestar dibuixàriem així:

Esquema 22 Projectes de DC socioeducatiu (b)

Així doncs, veiem com més enllà de la permeabilitat entre nivells administratius i sistemes del benestar aquesta "trobada" suposa una **comprensió integradora i integrada en forma d'un sol projecte compartit**.

4. LÍMITS DE LA RECERCA I FUTURES LÍNIES D'INVESTIGACIÓ

4 LÍMITS DE LA RECERCA I FUTURES LÍNIES D'INVESTIGACIÓ

4.1 Límits de la recerca

Exposem en aquesta darrera part de la tesi les limitacions que ha tingut aquesta recerca. Les limitacions que recollim a continuació són de tres tipus: contextuals, tècniques i teòriques, com convenientment expliquem.

La primera limitació que esmentem és de tipus contextual i fa referència a l'actualització de les dades. El fet que haguem investigat entorn a una realitat molt dinàmica i canviant ha suposat la necessitat de mantenir una actualització constant respecte l'objecte d'estudi. A més, el període que hem dedicat a estudiar els PEC ha coincidit amb tot el procés de reimpuls d'aquests de manera que ens ha "obligat" a fer un seguiment minuciós de tota l'actualitat respecte els PEC. Tot i que el treball de camp s'hagi centrat en tres PEC que ja havien elaborat la primera fase no podíem oblidar la resta de PEC i processos que es generaven al voltant d'aquests. Conseqüentment, les dades que oferim en aquesta investigació s'han obtingut entre el gener del 2003 i el gener del 2005. Tanmateix, i essent conscients dels canvis que s'han anat produint, hem realitzat una tasca de reactualització de totes les dades que facilitem a la tesi respecte els PEC i els processos vinculats al llarg del darrer trimestre del 2004, amb algunes aportacions afegides al llarg del primer trimestre del 2005. Això no obstant, en el moment de lliurar aquest treball segurament ja hi ha nous canvis i per tant no acaba de ser possible l'actualització definitiva, com d'altra banda és lògic.

Una segona limitació, també del context, fa referència el fet que hem estat fent recerca al voltant d'un objecte d'estudi amb una praxi molt fluctuant atès que presenta molta dependència política, és molt recent i, en general, la seva gran dificultat està en la posada en pràctica. Així doncs, ens hem trobat investigant entorn a una teoria prou consolidada però amb unes pràctiques poc concretes, fet que afegia certa dificultat a l'hora d'arribar a conclusions, respecte les quals hem estat especialment prudents.

Una tercera limitació, ja de tipus tècnic-aplicatiu, faria referència al nivell de resposta dels qüestionaris inferior a l'esperat. Essent conscients que generalment el percentatge de retorn de qüestionaris no és massa elevat vam prendre una sèrie de mesures com ara redactar qüestionaris de fàcil complimentació, facilitar la seva devolució i ser molt clars en la trucada telefònica en què explicàvem la recerca als participants i el motiu pel qual se'ls havia

seleccionat. Tot i que al llarg de la trucada telefònica vam percebre una bona rebuda, finalment vam obtenir menys respostes de les esperades. Apuntem com a possibles causes les següents:

- Cert cansament ja que darrerament es torna a parlar molt de PEC i en algun cas ja havien estat preguntats o entrevistats.
- Cert desencís per uns PEC que "no funcionen" i per tant poques ganes de parlar-ne.
- Poca implicació en la seva elaboració (tot i constar com a participants) que ha fet que pensessin que no tenien molt a dir.
- El fet que el lliurament del qüestionari no fos personal sinó que per correu.

Una quart aspecte que volem comentar, també més vinculat als aspectes tècnics, és el fet que s'hagués pogut contemplar la possibilitat de situar la mostra del treball de camp en els set PEC de primera generació. Aquest fet potser hagués implicat donar un tractament menys aprofundit en les diferents fases del treball de camp o emprar menys tècniques. Així doncs, exposem aquesta idea més com a possibilitat que s'hagués pogut considerar que com a limitació. Nosaltres hem optat per un estudi més aprofundit pel que fa als tres PEC seleccionats però segurament hagués estat igualment interessant centrar-se en els set PEC de primera generació malgrat el treball que s'hagués desenvolupat no hagués estat tan intens pel que fa a l'aproximació a cada PEC.

Finalment, una darrera limitació que volem esmentar fa referència a un aspecte més teòric. Concretament, la voluntat contextualitzadora i holística d'aquesta tesi ha comportat un grau d'aprofundiment significatiu pel que fa als referents fonamentadors i contextuals de les praxis sociocomunitàries. És així que sense que això hagi suposat un allunyament de l'objecte d'estudi sí que som conscients que ha generat un llarg raonament conceptual.

4.2 Futures línies d'investigació

Respecte les futures línies d'investigació apuntarem algunes propostes que des del context d'aquesta tesi ens semblen interessants. De fet, justament la novetat dels PEC i una certa actualitat emergent al voltant de les propostes participatives, transversalitzadores, reticulars, sistèmiques i, en general, properes al paradigma de la complexitat apuntat per Morin (2001), donen a l'objecte d'estudi d'aquesta tesi moltes possibilitats de continuïtat investigadora. De fet, esperem que aquesta sigui una línia de recerca que se segueixi consolidant en els propers anys.

Enumerem a continuació algunes de les propostes que ens semblen més rellevants des del punt de vista d'aquesta línia d'investigació:

- Aprofundir en una proposta metodològica concreta per a l'elaboració de PEC. Es podria partir de les línies de treball i propostes concretes assenyalades. Aquesta podria incloure mecanismes específics per a desenvolupar cadascuna de les fases. Especialment interessants ens semblen els mecanismes participatius i de generació de coneixement necessaris al llarg del procés per tal d'assegurar una participació elevada i de qualitat.
- Avaluar els anomenats PEC de segona generació i constatar si s'ha produït una millora en la seva implementació respecte els de primera generació.
- Aprofundir en el concepte de *ciutat educadora* a partir de dissenyar i concretar voluntats educatives específiques per a cadascuna de les dimensions de la *ciutat educadora*: dimensió d'agent, dimensió de contingut i dimensió de contenidor.
- Cercar altres possibles praxis de Desenvolupament Comunitari socioeducatiu i contrastar si se situen o no en el model paradigmàtic proposat.
- Estudiar més a fons la proposta de categorització de variables i atributs. Estudiar els vincles entre les variables i sobretot entre els atributs. Des d'un punt de vista sistèmic es podrien explorar les relacions que es donen entre ells atès que en aquestes hi ha la cohesió del model.
- Cercar altres praxis socioeducatives i sociocomunitàries per tal de veure si també poden convergir en un sol projecte.
- Estudiar altres praxis sociocomunitàries d'enfocament integral i integrador i plantejar un model teoricopràctic de "trobada" entre aquestes per tal de concretar el treball en xarxa proposat.
- Delimitar les àrees dels ajuntaments que són més fàcilment transversalitzables (serveis personals, serveis socials, educació, cultura, sanitat,..) i les que no ho són tant -o gens- (urbanisme, medi ambient,...). Establir un possible model de transversalització en funció del "potencial transversalitzador" de cadascuna d'aquestes.
- Estudiar serveis i àrees que ja treballin des de la compactació o transversalització (a nivell local, supramunicipal,...) i veure la possibilitat de fer un treball d'incidència socioeducativa i sociocomunitària des d'aquestes.

- En general, estudiar realitats on es donin interaccions -o superposicions- entre els diferents sistemes i professionals del benestar (educatiu, serveis socials, sanitari,...) i delimitar models de compactació, interacció i construcció conjunta que millorin la qualitat de les intervencions i accions socioeducatives.
- Estudiar també el rol i funcions específiques pròpies d'un pedagog social com a professional "clau" en els contextos delimitats i en l'assumpció del lideratge tècnic d'aquests projectes.

En síntesi, i ja per acabar, aprofitem aquesta darrera proposta per afirmar que tenim el convenciment que justament el context socioeducatiu i sociocomunitari on hem situat aquesta recerca i cap a on formulem propostes de futures línies d'investigació és un context on el pedagog hi té molt a dir i a fer, i de manera més específica el pedagog social. Esperem, per tant, que aquest segueixi essent un àmbit d'intervenció, estudi, investigació i acció de la pedagogia social.